

Závěrečná zpráva - 4

Přehled systému ODV

Použití, rámcové podmínky a podpora dostupná skupinám
klíčových hráčů v českém systému inovací

Technopolis Group

Alfred Radauer

Peritus

Juraj Poledna

Září 2011

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obsah

Shrnutí	1
1. Úvod	5
2. Základní informace o ODV - shrnutí	5
2.1 Nástroje ODV	5
2.2 Patentovat nebo nepatentovat ? – Příklad pro řízení DV	7
3. Výběr a užití ODV českými hráči v oblasti inovačního systému	8
3.1 Použití ODV v České republice – statistická data	8
3.2 Specifika použití ODV – relevance a překážky pro průmysl	15
3.3 Specifika a použití ODV – relevance a omezení pro akademickou sféru s důrazem na patentování	24
4. Institucionální nastavení v oblasti ODV	35
4.1 Legislativní rámec	35
4.2 Instituce a poskytovatelé ODV služeb v zemi	37
4.3 Podpůrné služby ODV v dalších zemích	40
4.4 Vyhodnocení úrovně podpory poskytované klíčovými hráči českého inovačního systému	45
5. Celkové závěry a doporučení	49
Odkazy	52

Seznam zkratek

AIM	Alternativní investiční trh (Alternative Investment Market)
AUTM	Association for University Technology Managers
AV ČR	Akademie věd České republiky
BERD	Soukromé výdaje na VaV (Business Expenditure on R&D)
CD	Komunitární návrh (Community Design)
CTI	Švýcarská komise pro technologie a inovace (Swiss Commission for Technology and Innovation)
CTM	Komunitární ochranná známka (Community Trademark)
EPC	Evropská patentová úmluva (European Patent Convention)
EPO	Evropský patentový úřad (European Patent Office)
GERD	Hrubé domácí výdaje na VaV (Gross domestic Expenditure on R&D)
IP	Duševní vlastnictví (Intellectual Property)
IPI	Švýcarský federální ústav duševního vlastnictví (Swiss Federal Institute of Intellectual Property)
IPO	Industrial Property Office
IPR	Ochrana duševního vlastnictví (Intellectual Property Rights)
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
ODV	Ochrana duševního vlastnictví
OHIM	Úřad pro harmonizaci vnitřního trhu (Office for Harmonization in the Internal Market)
OP VK	Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost
OPPI	Operační program Podnikání a inovace
OP VaVpI	Operační program Výzkum a vývoj pro inovace
PATLIB	Patentová knihovna (Patent Library)
RVVI	Rada pro výzkum, vývoj a inovace
SMEs	Malé a střední podniky (Small and Medium Enterprises)
TRIPS	Komerčně orientované aspekty práv k duševnímu vlastnictví (Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights)
TT	Transfer technologií
TTO	Oddělení transferu technologií (Technology Transfer Office)
ÚOCHB	Ústav organické chemie a biochemie AV ČR
ÚPV	Úřad průmyslového vlastnictví ČR
USTR	Úřad obchodního zastoupení USA (Office of the U.S. Trade Representative)
VaV	Výzkum a vývoj WIPO Světová organizace pro duševní vlastnictví (World Intellectual Property Organisation)

Seznam obrázků

Obr. 1 Patentové přihlášky od domácích uchazečů podle typu uchazeče, 1997 až 2009.....	10
Obr. 2 Patentové přihlášky u EPO, u nichž je zemí pobytu uchazeče uvedeného na prvním místě Česká republika, 2000 až 2009.....	11
Obr. 3 Patentové přihlášky u EPO podle zemí, v nichž má pobyt uchazeč uvedený na prvním místě na milion obyvatel u devíti vybraných zemí.....	11
Obr. 4 Patentové přihlášky u EPO podle země pobytu vynálezce na milion obyvatel devíti vybraných zemí.....	12
Obr. 5 Patentové přihlášky u EPO od uchazečů z České republiky, podle typu uchazeče 2006.....	13
Obr. 6 Užité vzory domácích uchazečů platné na českém území vzhledem k roku registrace, podle typu uchazeče, absolutní čísla	14
Obr. 7 Počet registrovaných návrhů registrovaných národně u Úřadu průmyslového vlastnictví ČR, podle původu uchazečů.....	14
Obr. 8 Počet registrací komunitárních návrhů (CD) českého původu, 2004 až 2010.....	15
Obr. 9 Relevance různých nástrojů ochrany průmyslového vlastnictví u vybraných českých firem.....	17
Obr. 10 Relevance různých nástrojů ochrany průmyslového vlastnictví u vybraných českých firem podle patentových a nepatentových firem.....	18
Obr. 11 Překážky v použití práv na intelektuální vlastnictví, jak jsou vnímány respondenty v průmyslovém výzkumu.....	20
Obr. 12 Překážky v použití práv na intelektuální vlastnictví, jak jsou vnímány respondenty v průmyslovém výzkumu podle patentových a nepatentových firem.....	21
Obr. 13 Výzkum marketingového potenciálu návrhů na nový incomingový projekt v Imperial Innovations.....	28
Obr. 14 Podíl výzkumníků v % pro něž je patentování relevantní činností v jejich výzkumné skupině, podle oboru výzkumu.....	32
Obr. 15 Úroveň shody s výpověďmi týkajícími se transferu technologií a výzkumníky, pro něž je patentování relevantní činností.....	34
Obr. 16 Překážky pro vyšší používání patentů, jak jsou viděny výzkumníky, podle relevance patentové aktivity.....	35
Obr. 17 Hlavní body legislativy týkající se ODV v České republice v lednu 2011.....	37
Obr. 18 Výzkumné služby nabízené českým Úřadem průmyslového vlastnictví.....	39
Obr. 19 Patentové knihovny v České republice.....	40
Obr. 20 Generické prvky dobrého poskytování ODV služeb SME, nevyčerpávající, jak byly uvedeny v předchozích studiích.....	45
Obr. 21 Frekvence využití různých poskytovatelů služeb pro problémy ODV, dle odvětví	47
Obr. 22 Frekvence využití různých poskytovatelů služeb pro problémy ODV, dle patentových a nepatentových firem.....	48

Shrnutí

Tato část zprávy analyzuje systém Ochrany duševního vlastnictví (ODV) v České republice. Nabízí přehled a hodnocení klíčových prvků toho, co můžeme považovat za hlavní součásti systému ODV: Legislativa týkající se ODV, využití a osvojení si ODV českým průmyslem, vědecký systém a klíčové politiky, instituce, programy a služby zajišťující a podporující kvalifikované využití ODV.

Po stránce metodiky použil náš výzkumný tým sekundární statistiky využití ODV, pohovory s národními i mezinárodními odborníky na duševní vlastnictví (DV) i s uživateli systému ODV (firmy, univerzity), analýzy odpovědí na otázky týkající se ODV zahrnuté do průzkumů v rámci Auditů, mezinárodní srovnávání a na základě zkušeností výzkumného týmu i analytické uvažování.

Použili jsme paradigma řízení DV jako hlavní řídicí princip pro analýzu a doporučení (viz také oddíl „Shrnutí ODV“ – IPR briefs). Paradigma řízení DV říká, že pro firmu nebo univerzitu/výzkumnou organizaci mají být v patentech a ostatních právech k DV spatřovány prostředky ke komercializaci výsledků výzkumu – patenty a ostatní nástroje ODV jsou o „vydělávání peněz“.

Počet patentů není tím, co vypovídá o úspěšnosti strategie ODV. O této úspěšnosti vypovídá jejich komerční hodnota:

- Malé množství hodnotných patentů může převážet velké kvantum nevyužitých patentů.
- Kromě toho existují případy, kdy přihlašování patentů může být škodlivé. To je případ, kdy existuje možnost vydělat peníze na technologii za hranicemi životnosti patentu (je-li životnost patentu nejméně 20 let) nebo tehdy, když je příliš obtížné a drahé prosadit patent proti nelegálnímu porušování práv.¹

Na tomto základě jsme rovněž rozšířili naši analýzu zaměřenou na všechna formální i neformální práva k DV a na strategie jejich přivlastnění.² Došli jsme k následujícím poznatkům:

- Formální nástroje ODV, zejména patenty, jsou v ČR používány pouze na nižších úrovních. K této situaci přispívá několik faktorů: tradice z komunistických časů (kde patentování bylo více o morálním ocenění), struktura průmyslu – s malou absorpční kapacitou pro výsledky VaV nabízené vědeckým sektorem. K tomu je nutno uvést i úroveň ekonomického rozvoje. Systém ODV je v podmínkách českého podnikání irelevantní i vinou takových rámcových podmínek, jako je zvláštní způsob využívání evropského patentového systému³ EPO (Evropský

¹ Firma jako Coca-Cola měla větší obchodní úspěch tehdy, když se rozhodla držet svoje know-how v tajnosti a zvolila vytvoření silné značky a její ochranu, než kdyby patentovala svůj recept na svůj hlavní nápoj. Příklad Coca-Coly také ukazuje, že chytrá kombinace různých nástrojů IP (tj. management IP) může být klíčem k úspěchu v různých odvětvích. Není to tak, že patenty nejsou důležité. Je fakt, že patenty mohou být a jsou hlavním nástrojem komercializace pro mnoho firem a průmyslových odvětví a že stále mají svoji hodnotu jako jeden z hlavních zprostředkovatelů provedení inovací. Pro politiky zaměřené na lepší využití systému IPR je důležité zvolit širší a diferencovanější pohled, tak aby byly minimalizovány ztráty a aby se zabránilo kontraproduktivnímu chování institucí, na které jsou zaměřena podpůrná opatření.

² Formální nástroje IPR zahrnují patenty, užité vzory, obchodní známky, copyrighty a průmyslové vzory. Neformální ochrana IP a metody jejich osvojení zahrnují soubor různých opatření, jako jsou obchodní tajemství nebo strategie typu inovačního vedení nebo spoléhání se na složitost návrhu.

³ Současný systém EPO je z větší části harmonizovanou procedurou přihlášky patentu, kde se žadatelé mohou obrátit na jedinou organizaci a mohou požádat o registraci a prověření jejich žádostí. Když je patent udělen, dostává se do situace souboru národních patentů a žadatel se musí rozhodnout, ve které zemi chce žádat o patentovou ochranu. Náklady na překlad vedou k situaci, že pouhých 5 % patentů podaných na

patentový úřad). Samozřejmě, že důležitou roli také hrají překážky, jakými jsou náklady na ODV a slabá vynutitelnost těchto práv.

- Pozitivní je to, že můžeme konstatovat, že výkon práv k duševnímu vlastnictví v České republice patří k nejlepším v bývalých zemích Východní Evropy (nebo přinejmenším na stejné úrovni, jako je tomu u dalších zemí této skupiny, které jsou na stejném stupni ekonomického rozvoje). Pokud jde o akademický sektor, tak určitě stojí za zmínku úspěch Ústavu organické chemie a biochemie (ÚOCHB) Akademie věd České republiky (AV ČR). Díky licencím k účinným moderním léčivům proti HIV tvoří příjem ÚOCHB za ně přibližně 13 % celého rozpočtu Akademie (pro srovnání průměrná hodnota příjmů za licence v USA odpovídá 3 % rozpočtu na VaV, přičemž v případě evropských zemí je odpovídající podíl ještě nižší). ÚOCHB je tedy učebnicovým příkladem toho, že menší počet hodnotných patentů může převýšit velké množství patentů s nízkou nebo žádnou hodnotou.
- Nejvýznamnějším poznatkem našeho průzkumu (vyplývajícím zejména z rozhovorů s odborníky na DV) bylo zjištění o malém povědomí o ODV v rámci českého inovačního systému. Platí to zejména pro manažery různých institucí zapojených do inovačního systému, kteří musí zlepšit svoje know-how v oblasti ODV. Toto je důležité zejména v univerzitním a výzkumném sektoru, kde naši partneři z rozhovorů zmiňovali nedostatečný zájem o otázky ODV na úrovni managementu. To se samozřejmě promítá do způsobu, jak je s ODV nakládáno. Zejména platí, že ODV téměř nejsou chápány jako předmět manažerských aktivit, které nabízejí portfolio různých formálních i neformálních nástrojů, jejichž specifickým využitím lze nalézt cesty, jak výsledky využít ekonomicky.
- V České republice je v oblasti ODV a řízení ODV zdánlivě pouze malá základní skupina schopných odborníků. Zdá se, že know-how v oblasti ODV se výrazně zhoršuje (více než v jiných zemích) v případě institucí, které jsou vzdáleny od této skupiny. Má to mnohotvárné důsledky: O služby a znalosti v oblasti ODV je malý zájem. Spolupráce mezi institucemi (například výměna zkušeností a další typy spolupráce) je velmi slabá, což vytváří další bariéry v případech, kdy mají cílové skupiny postupovat společně nebo má být dokonce dosaženo komercializace ODV, která vyžaduje komunikaci mezi několika typy organizací. Některé typy institucí, které by měly poskytovat alespoň základní typy informačních služeb, toto nenabízejí. Z těch nejvýznamnějších to platí pro obchodní komory a podnikatelské asociace.
- Nízká úroveň znalostí o principech ODV a řízení DV rovněž vede k nejasným systémům pobídek pro výzkumníky zaměřených na zhodnocení ODV. Metodika hodnocení z r. 2010 ve spojení se Zákonem 211/2009 o podpoře výzkumu a vývoje je velmi rigidní a zaměřená pouze na výstupy. Bez předpojatosti o ostatních záležitostech metodiky hodnocení sledování ODV stěží slouží jako pobídka k obchodnímu zhodnocení ODV (ve smyslu „ať zbohatneme“) pro primárně zapojené výzkumné pracovníky a výzkumné instituce. Existují také sporné záležitosti koherence ve způsobu, jakým jsou přidělovány body mezi jednotlivé nástroje DV. Podpůrné struktury na univerzitách a v AV ČR (tj. oddělení transferu technologií – TTO) jsou většinou velmi mladé a potřebují se teprve učit. Nezáměr o záležitosti ODV pozorovaný našimi experty na úrovni exekutivy byl již zmíněn výše.

EPO se tímto procesem stává platnými patenty i v České republice. To znamená, že české firmy mohou v ČR legálně použít 95 % veškerých v Evropě patentovaných technologií, aniž by platily licenční poplatky majitelům patentů. Vzhledem k tomu, že většina českých firem a univerzit zřídka patentuje mimo Českou republiku, můžeme říci, že evropský patentový systém do značné míry není pro české inovátory relevantní.

- Problémem není otázka právního systému, který je v souladu s mezinárodními dohodami a můžeme jej považovat za moderní legislativu ODV. Slibný (ale dosud s rezervami) je rovněž vývoj v sektoru vzdělávání a inovací, jako například vzdělávací programy o průmyslovém vlastnictví na Metropolitní univerzitě Praha.
- Aktuální vývoj, jako např. pravděpodobné zavedení komunitárního patentu a celková cesta ekonomického rozvoje, slibuje, že využití ODV odpovídajícím způsobem poroste (bude muset). Aby bylo v budoucnosti zajištěno a usnadněno kvalifikovanější využití ODV, bude nutné v politice ODV v České republice zavést určitá specifická opatření. Pozorované diskuse, ve kterých se zástupci akademického sektoru a průmyslu navzájem obviňovali z nízké aktivity k přihlašování patentů, nejsou oprávněné. Oba sektory mají dost svých problémů, na kterých by měly pracovat.

Pro řešení zmíněných problémů doporučujeme následující opatření:

- *Podporovat posilování povědomí v systému:* Hlavním doporučením je pracovat na aktivitách a opatřeních, které by měly za cíl zvýšit povědomí o záležitostech ODV a DV v rámci inovačního systému. Povědomí o ODV neznamená pouze znalost právních a technických aspektů, ale vyžaduje také znalosti komerčních aspektů (záležitosti managementu DV). Viděli jsme, že toto know-how již existuje např. na Českém patentovém úřadu, ale chceme zdůraznit, že významné instituce by měly více akceptovat úlohu „inteligentních zákazníků“ a zvýšit poptávku po zmíněných službách. Klíčovým problémem je posílení institucí a využití know-how o ODV na úrovni řízení organizací, jako jsou univerzity, AV ČR, obchodní komory, podnikatelské svazy a ministerstva. Rovněž doporučujeme další posílení vzdělávání manažerů ODV na univerzitách na bakalářské, magisterské i doktorské úrovni.
- *Zavedení osobní zodpovědnosti za ODV v inovačním systému na úrovni ministerstev (zřízení zástupců pro ODV):* Zatímco obecnou snahou by mělo být zvýšení povědomí o ODV v rámci systému, zůstává otázkou, jestli veškerých potřebných znalostí bude dosaženo samovolně. Abychom poskytli návod a podpořili takové učení se, doporučujeme jmenovat na ministerské úrovni osobu, která: i) bude obecně zodpovědná za ODV, ii) bude mít prostředky a pravomoci a vůli věnovat se záležitostem ODV. Jsme skeptičtí vůči sepisování strategií DV, protože mnoho těchto strategií zůstává pouze na papíře a nevede k implementaci. Schopná osoba, která se věnuje problematice, může dosáhnout mnohem více.
- *Definovat klíčové úkoly pro „zástupce pro ODV“:* Klíčovými úkoly pro takového „zástupce pro ODV“ by na jedné straně bylo zlepšení spolupráce mezi aktéry inovačního systému a vytvoření jejich profilů činností. Toho by mohlo být dosaženo formou organizování akcí zaměřených na spolupráci v různých záležitostech ODV. Na druhé straně doporučujeme těmto zástupcům sledovat aktivity v přihlašování patentů v různých oblastech z komerčního hlediska a systematicky poskytovat příležitosti k učení se. Takový monitoring by šel dál než pouze k počítání výstupů a patentových přihlášek. Vyžadoval by bližší (a také kvalitnější) pozorování a hlášení o aktivitách vedoucích ke komercializaci ODV. Jednou z takových možných oblastí by mohlo být těsné sledování a hodnocení komerčních výstupů patentových aktivit v rámci Operačního programu výzkum a vývoj pro inovace. Výsledkem těchto aktivit by mělo být mnohem lepší porozumění úlohy ODV v procesu komercializace specificky v podmínkách České republiky a vytváření mnohem lépe „vyladěných“ politik, strategií a monitorovacích systémů.
- *Nové posouzení role ODV v systému hodnocení veřejně financovaného VaV a Zákona 211/2009:* V souladu s doporučeními týkajícími se systému hodnocení v příslušné části zprávy o Auditě doporučujeme z hlediska ODV přehodnocení úlohy ODV při hodnocení výsledků VaV a to v několika směrech. Zaprvé – užité

vzory nepodléhají žádnému procesu hodnocení z pohledu technické kvality a jedná se tak spíš o registraci dokumentů. Užité vzory by tedy neměly být používány k hodnocení výstupů výzkumu. Zadruhé – pokud jde o patenty, doporučujeme zaměřit se více na komerční využití patentů a ne na jejich počítání. Rozpory mezi hodnotami přidělenými různým typům patentů by měly být posouzeny odborníky a měly by být napraveny. Celkově by měl být zvolen mnohem specifitější přístup, který by měl brát v úvahu „komerční pobídky“ pro zapojené výzkumníky a výzkumné instituce, tak aby byly výsledky přivedeny na trh. Z tohoto důvodu by měl být upraven Zákon 211/2009 a mělo by se zamezit jakémukoli dvojímu nebo spornému výkladu tohoto zákona. Kodex dobré praxe v ODV Evropské komise poskytuje dobrý (i když občas velmi obecný) návod pro další zavádění OTT a politik DV, což odpovídá moderním poznatkům o TT. Proto doporučujeme zvážit tato doporučení pro další vývoj metodik hodnocení a pro posílení výkonnosti v oblasti TT v České republice.

1. Úvod

Jako součást Auditů se tato zpráva věnuje právům na ochranu duševního vlastnictví (ODV) v České republice. Řečeno „technickými“ termíny zadání studie, zpráva prezentuje výsledky práce na ochraně duševního vlastnictví a dalších duševních práv. Tato kapitola tedy podává přehled vyhodnocení klíčových prvků toho, co lze vzít v úvahu, aby byly vytvořeny hlavní prvky systému ODV: Legislativu přijatou v oblasti ODV, použití a výběr prostředků ODV českým průmyslovým a vědeckým systémem a základní strategie, instituce a programy, které na českém území zajišťují a podporují kvalifikované využití ODV.

V naší analýze jsme kombinovali několik metodických postupů:

- „Analytické uvažování“ převážně založené na zkušenostech expertů pracujících v projektovém týmu a na důkladné analýze dokumentů jak z oblasti české strategie tak i mezinárodní literatury týkající se ODV a strategie podpory ODV.
- Druhotné statistiky o volbě ODV (z českého Úřadu průmyslového vlastnictví, Eurostatu, Evropské patentové kanceláře a dalších zdrojů).
- Analýza otázek, které byly součástí průzkumů provedených v rámci tohoto Auditů a týkajících se ODV.
- Rozhovory s profesionály v oblasti ODV a s uživateli ODV (firmy, univerzity). Profesionály v oblasti ODV se v tomto kontextu rozumí zejména zprostředkovatelé a zástupci institucí zabývajících se ODV. Rozhovory se konaly převážně v České republice, ale hovořili jsme též se zástupci Světové organizace intelektuálního vlastnictví (WIP) a Evropského patentového úřadu (EPO), kteří se pracovně setkávají s českým systémem.
- Pro zařazení České republiky do mezinárodního kontextu bylo použito mezinárodní porovnání. Zvolené země a mezinárodní instituce se lišily dle diskutovaného ODV tématu.

Záležitosti ODV jsou v mnoha ohledech svou povahou horizontální. Mohou se projevovat v různých částech a fungování inovačního systému. Na tomto pozadí se záležitostmi ODV zabývá řada jiných zpráv a pochopitelně i tento audit. Nejvýznamněji Zpráva o institucionálním financování a vyhodnocování výzkumu a Zpráva o vztazích mezi vědou a průmyslem. Abychom se vyvarovali překrývání a docílili komplementarity, budeme na tyto zprávy pohlížet výhradně z pohledu ODV.

Jednou z dalších zvláštností této zprávy je její důraz na některé nástroje systému ODV: Zatímco my jsme měli v úmyslu dosáhnout co nejširšího záběru, kontext auditu nás vedl ke zdůraznění těch nástrojů a záležitostí ODV, které jsou těsněji svázány s výstupy výzkumu a vývoje: patenty, komunitární modely, průmyslové návrhy, do určité míry také copyrighty a strategie vztahující se k těmto nástrojům. Naopak nástrojům ochranných známek a vynucování ODV, padělání nebo pirátství bylo věnováno velmi málo pozornosti.

2. Základní informace o ODV - shrnutí

2.1 Nástroje ODV

2.1.1 Formální nástroje ODV

Naši analýzu začínáme stručným představením hlavních nástrojů ODV, abychom stanovili rámec pro další šetření.

Systém práv k duševnímu vlastnictví rozlišuje řadu nástrojů ODV. Čtyři z nich lze považovat za nejdůležitější:⁴

- **Patenty**, pravděpodobně nejdůležitější nástroj ODV, se týkají technických vynálezů. Za zveřejnění technických detailů získává držitel patentu právo na maximální dobu (obvykle 20 let), po kterou nemá nikdo bez jeho svolení právo na prodej či komerční užití jeho vynálezu. Patenty jsou posuzovány příslušným patentovým úřadem podle čtyř kritérií: novost patentu (jeho specifikace nesměly být nikdy dříve publikovány nikde ve světě), inovativní stupeň (jestliže v porovnání s tím, co již bylo vynalezeno, není něčím, co je jasné člověku odborně zdatnému v daném oboru), měl by být vhodný ke komerčnímu využití a na závěr nesmí patřit do seznamu položek, které nejsou patentovatelné. Kvůli požadavkům na přezkoumání a registraci jsou patenty ODV nástrojem s největší právní ochranou.
- **Obchodní známky** jsou označeními původu zboží nebo služeb zahrnující slova, jména, loga, barvy, zvuky a/nebo tvary. Jakmile jsou registrovány a zaručeny, nepovolují nikomu dalšímu použití stejných nebo podobných označení na stejných nebo podobných výrobcích nebo službách. Cílem tohoto nástroje ODV je umožnit spotřebitelům snadnější identifikaci a nižší náklady na vyhledávání a zajistit hodnotu (pověst) značek. Příklady ochranných značek jsou např. slovo a specifické logo „Coca Cola“ nebo „Škoda“. Lhůta ochrany je obvykle 10 let, ale lze ji prodloužit.
- **Průmyslové vzory (Design)** chrání vzhled celých výrobků nebo jejich částí, včetně tvarů, konfigurací a ozdob. Aby splnil podmínky pro registraci, musí být vzor nový a vykazovat individuální charakter. Příkladem průmyslového vzoru může být např. klasická láhev Coca Cola. Ochranná lhůta je 5 let, lze ji prodloužit až na 25 let.
- **Autorské právo (Copyright)** ochraňuje myšlenky vyjádřené v tzv. uměleckých dílech. Může se jednat např. o literární díla, hudbu, software nebo video. Důraz je kladen na předchozí tři nástroje, u nichž není třeba copyright registrovat. Vzniká automaticky, jakmile je „ustaven“ v nějaké formě (např. na papíře, v elektronických souborech atd.). Z formálních ODV práv je tudíž tím nejméně formálním. Důležité je také pochopit, že chráněna není samotná myšlenka, ale způsob, jakým je vyjádřena.⁵

Vedle těchto čtyř se zdá být nezbytné představit další dva nástroje ODV: **Užitné vzory** jsou cosi jako „lehčí“ forma patentů. Lze je také použít pro vynálezy, ovšem mají měkčí kritéria patentovatelnosti. Navíc tato kritéria nejsou při registraci zkoumána.

Výhodou užitného vzoru je, že je levnější než patent a je snadnější ho získat. Stupeň poskytnuté ochrany je nicméně nižší než u patentů: V případě sporu nechává výlučně na soudu, aby rozhodl, zda jde o nový vynález. Užitné vzory jsou použitelné ve vybraných zemích včetně České republiky.

V neposlední řadě **geografická označení** chrání výroky (většinou zemědělské) vyráběné v určitém regionu. Např. Budweiser označuje pivo vyráběné v regionu České Budějovice (Budweis).

Jedním z důležitých rysů ODV je jejich teritoriální povaha. Zatímco rozdílné nástroje ODV jsou ve světě aplikovány podobným způsobem, přihlášky a ochrana jsou zajišťovány příslušnými národními úřady. Zejména v oblasti patentů neexistuje nic jako „mezinárodní patent“. Sladěna je pouze přihlašovací procedura, ale zaručení „mezinárodního patentu“ znamená pouze balík patentů národních, které je nutno vymáhat v každé zemi individuálně.

⁴ Gowers, A., *Gowers Review of Intellectual Property*, HM Treasury, London, 2006

⁵ Je znám například soudní spor týkající se knihy Dana Browna Šifra mistra Leonarda. Dan Brown byl obviněn za porušení copyrightu, ale nakonec zbaven obvinění. Sice skutečně použil stejné myšlenky a teorie obsažené v jednom dřívějším díle, nicméně použil své specifické výrazy a formulace.

2.1.2 Neformální mechanismy ochrany duševního vlastnictví

V diskusích o ODV se stalo běžnou praxí považovat za část systémového a nástrojového portfolia ODV v širším slova smyslu též neformální nástroje a mechanismy.⁶ Ačkoli nepředstavují DV práva v klasickém pojetí, tvoří důležité prostředky pro zacházení s intelektuálním vlastnictvím.

Existuje řada takovýchto neformálních strategií, které slouží k ochraně informací před neautorizovaným užitím. Některé si z nich si zasluhují zmínku, neboť hrají důležitou roli ve firemní praxi:

- **Obchodní tajemství:** Obchodní tajemství označují tajemství proprietárních informací, které mají obchodní hodnotu. Mnoha lidem není známo, že v mnoha právních systémech existuje nízký stupeň ochrany, splňuje-li zacházení s těmito informacemi jistá kritéria (např. jsou přijata adekvátní technická a organizační opatření k ochraně tajemství). Právní ochranu lze vidět např. na příkladě průmyslové špionáže, která je považována za nelegální prostředek k odhalení obchodního tajemství. Avšak zpětná konstrukce by byla legální.
- **Strategie náskoku:** Strategie náskoku označují strategie firem, které se snaží vytlačit konkurenci tím, že se snaží si vždy udržet náskok a být v čele v oblasti inovací.
- **Spoléhání na složitost konstrukce:** Tato strategie je užívána firmami, které věří, že ochrana ODV není nutná, protože by bylo (příliš) obtížné zpětně zkonstruovat vynález.
- **Obranné publikování:** Obranné publikování popisuje strategii, kdy se firma rozhodne vynález publikovat a umístit na veřejnou doménu, místo aby ho chránila. Tímto způsobem znemožní konkurentům, aby tento vynález zpětně zkonstruovali, patentovali a následně vytlačili původního vynálezce z trhu (proto „obranný“ charakter). Tato strategie je užitečná, dává-li společnosti volné pole působnosti, např. když přihlašování patentu by bylo příliš nákladné nebo jeho vymahatelnost obtížná.

2.2 Patentovat nebo nepatentovat? – Příklad pro management DV

Představili jsme různé formální a neformální nástroje ODV také proto, abychom nadnesli otázku, kterou si musí položit mnoho firem: Proč bych měl (nebo neměl) patentovat svůj vynález? Existuje běžné přesvědčení, zejména na politické úrovni, že patentování je vždy dobré, neboť „zajišťuje ochranu“. Navíc, navzdory některým nedostatkům ve statistickém užití, patenty lze počítat a lze použít jako měřítko výkonnosti při inovacích. Proto existuje přesvědčení, že „čím více, tím lépe“.

V praxi je však situace poněkud pestřejší. Firma musí vzít úvahu výhody patentování stejně jako jeho nevýhody. Obě strany, tj. výhody i nevýhody, mají několik rozměrů.⁷

- Na straně výhod se ukazuje, že patenty jsou ve vzrůstající míře užívány nejen pro ochranné účely (takřkajíc „prémiové pojištění“), ale také pro jiné účely, jako např. marketing. Poskytují i vodítko pro investory (podnikatele) prostřednictvím licencí pro generaci přímých příjemců nebo pro další účely, jako je odrazení konkurence.
- Nevýhodou jsou nejen náklady (např. za přihlášku, údržbu, ale i vymáhání). Nevýhody jsou též dány generickým charakterem patentu, zejména tím, že jeho platnost je omezena na 20 let, po jejichž uplynutí je zařazen do veřejné domény a že detaily vynálezu jsou v patentu odkryty i pro případné nelegální zkopírování.

V některých případech se přihláška patentu může pro firmu ukázat jako škodlivá. To platí zejména v případech, kdy by zpětná konstrukce vynálezu byla velmi obtížná, neboť by vyžadovala, aby konkurent přímo navštívil výrobní prostory. Zde je často lepší strategií spoléhání se na složitost

⁶ Radauer, A., Ohler, F. & Streicher, J., *Benchmarking national and regional support services for SMEs in the field of intellectual and industrial property*, European Commission, 2007

⁷ Radauer, A., Ohler, F. & Streicher, J., *Benchmarking national and regional support services for SMEs in the field of intellectual and industrial property*, European Commission, 2007

návruhu. Ostatní patenty pouze obsahují skryté náklady: Je dobře známo, že komerční hodnota patentu bývá nízká, neboť pouze malá část patentů dosahuje skutečné peněžní hodnoty.

Asi jedním z nejlepších příkladů je Coca Cola. Za předpokladu, že recept na tento nápoj je patentovatelný, bylo (a je) pro společnost výhodnější používat namísto patentu obchodní tajemství ve spojení se silnou ochranou obchodní známky. Kdyby byl recept patentován, znamenalo by to, že všichni konkurenti by po 20 letech mohli nápoj legálně zkopírovat a ve specifikacích patentu by si zdarma přečetli recept.

Případ Coca Coly ukazuje, že vzájemná interakce formálních a neformálních nástrojů ODV se ve vzrůstající míře stává klíčem k úspěšnému obchodnímu využití nástrojů výzkumu a vývoje. Dalšími příklady jsou výrobky Apple iPod a iPhone, u nichž se unikátním způsobem snoubí patent, copyright, ochranná známka a design, nebo Nespresso, tedy systém kávových kapslí, s kombinací patentu na kávové kapsle, designu a marketingových aktivit. Všechny tyto příklady ukazují, jak lze použít různé formální a neformální nástroje jako stavební kameny nových obchodních modelů.

V tomto kontextu je jasné, že řízení těchto nástrojů (řízení DV) se stává ve stále větší míře ústředním bodem činností na řídicí úrovni. Řízení DV není činností pro izolované specializované oddělení vyškolené pouze pro účely ochrany.

Samozřejmě, existují rozdíly mezi jednotlivými technologickými oblastmi či průmyslovými odvětvími. Některá odvětví mají větší sklony k patentování (např. farmaceutický průmysl), zatímco pro jiná nehraje ODV vůbec žádnou roli. Pod čarou chceme ilustrovat, že počítání plnění ODV nestačí k vyhodnocení inovačního přínosu, zejména v oblasti obchodního přínosu. Tím, co se počítá, je specifický přínos ODV a jeho komerční hodnota. Za druhé, ODV je záležitostí, při zacházení s níž musí být na řídicí úrovni bráno v potaz celé portfolio formálních a neformálních ochranných mechanismů.

K těmto závěrům se vrátíme v různých částech této zprávy při analýze výsledků našich šetření.

3. Výběr a užití ODV českými hráči v oblasti inovačního systému

3.1 Použití ODV v České republice – statistická data

3.1.1 Přehled

V následující kapitole představíme použití formálních nástrojů ODV (patenty, užité vzory, průmyslové vzory) v České republice. Jako zdroje jsme užili i) data Úřadu průmyslového vlastnictví (ÚPV) v České republice. Tato data jsou publikována Českým statistickým úřadem. Dále jsme nahlédli do ii) mezinárodních podání (EPO), pro něž publikuje příslušná data EUROSTAT a OECD. Při výběru zdrojů jsme se zaměřili na získání co nejaktuálnějších dat pro každý ukazatel.

Z důvodu spolehlivosti jsme nepoužili výstupní data výzkumu a vývoje z informačního systému MŠMT. Navíc data z oficiálních statistických zdrojů se pro účely této studie prokázala jako dostatečná, takže nebylo třeba se detailněji zabývat daty z MŠMT.

3.1.2 Data o patentech

Národní (české) patenty

Obr. 1 ukazuje počet patentů přihlášených českými vynálezci u českého patentového úřadu v období 1997 až 2009 rozdělený dle typu uchazeče. Jak vidíte, většinou uchazečů jsou firmy. V roce 2009 tvořili uchazeči z průmyslové sféry se svými 440 přihláškami zhruba 56% všech českých patentových přihlášek u ÚPV. Druhou největší skupinou jsou fyzické osoby, které v roce 2009 požádaly o patentovou ochranu 140krát. To představuje podíl zhruba 18%. Univerzity podaly 136 patentových přihlášek (zhruba 17%). Patenty pocházejících z neuniverzitních veřejných organizací zabývajících se výzkumem a vývojem tvořily nejmenší skupinu (72 přihlášek neboli 9%).

Mezi lety 1997 a 2009 celkový počet přihlášek vzrostl z 579 na 788. To představuje nárůst o zhruba 36%. Z bližšího průzkumu plyne, že hlavní nárůst se objevil mezi lety 2004 a 2009 a byl zejména výsledkem vyšší aktivity univerzit a vládních organizací zabývajících se výzkumem a vývojem.

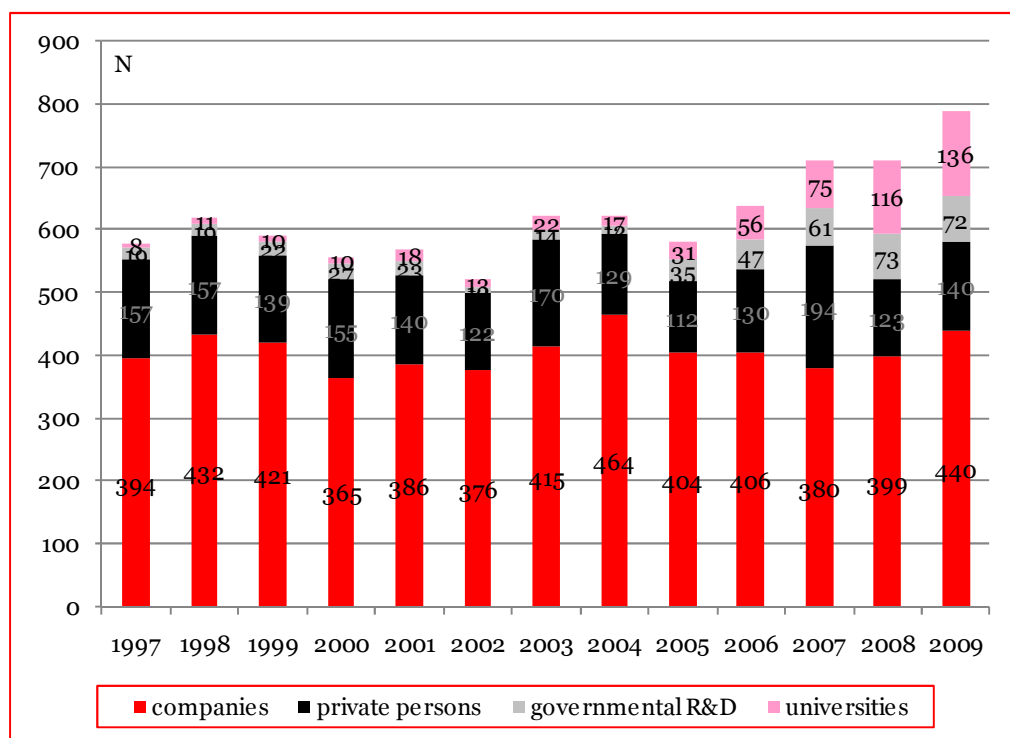
Patentové přihlášky univerzit vzrostly osmkrát, ze 17 přihlášek v roce 2004 na 136 přihlášek v roce 2009.

Vyšší podíl univerzit a vládních organizací pro výzkum a vývoj lze alespoň zčásti vysvětlit politickými stimuly a očekáváním dopadů zavedení metodiky hodnocení veřejně financovaného výzkumu a vývoje – jak vyplynulo z námi vedených rozhovorů. Tato metodika patenty boduje, což se projevuje ve financování daných institucí (viz. 2.2). Rozdíly mezi vládními organizacemi pro výzkum a vývoj a univerzitami (celkově) v oblasti patentových aktivit by neměly být přeceňovány. V univerzitním sektoru je také podstatně více výzkumných pracovníků než v jiných vládních institucích pro výzkum a vývoj, což znamená, že jsou-li patentová data normalizována s počtem výzkumného personálu, jsou rozdíly méně výrazné a/nebo mizí.

Dále jsme z našich rozhovorů získali dojem, že se zdá, že AV ČR uplatňuje pravidla řízení DV vědoměji a neuplatňuje strategii maximálního výstupu v takové míře jako univerzitní sektor – ale opět jde o tvrzení založené na velmi malém množství pozorování. Pilotním příkladem v sektoru AV ČR budiž Institut organické chemie a biochemie (viz. též kapitola 2.3.2.).

V porovnání s univerzitním a státním výzkumem a vývojem zůstala patentová aktivita průmyslu a fyzických osob mezi lety 1997 a 2009 téměř konstantní. Počet přihlášek se pohyboval v pásmu 365 až 440 patentů pro průmysl a 112 až 170 patentů pro fyzické osoby.

Obr. 1 Patentové přihlášky od domácích uchazečů podle typu uchazeče, 1997 až 2009

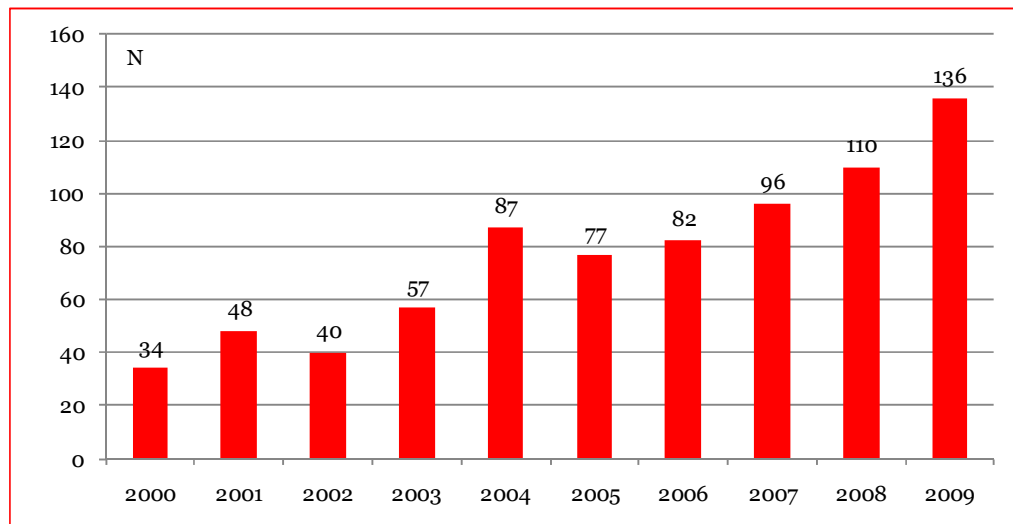

Zdroj: Úřad průmyslového vlastnictví a Český statistický úřad.

Obr. 2 ukazuje patentové přihlášky českého původu u Evropského patentového úřadu mezi roky 2000 a 2009. Je viditelný postupný nárůst: Od počátečních 34 patentů v roce 2000 došlo k prvnímu významnému nárůstu (až na maximum 87 patentů v roce 2004) mezi lety 2000 a 2004., tedy v době

bezprostředně poté, co Česká republika přijala Evropskou smlouvu o patentové spolupráci (EPC) v červenci 2002. V letech 2005 a 2006 byl počet přihlášek nižší než v předešlých letech.

Obr. 2 Patentové přihlášky u EPO, u nichž je zemí pobytu uchazeče uvedeného na prvním místě Česká republika, 2000 až 2009

Zdroj: Evropský patentový úřad,

Absolutní počet přihlášek od českých investorů u EPO lze navzdory nárůstu považovat za nízký. V mezinárodní praxi je však běžné neporovnávat absolutní počty, ale normalizovat tato data s proměnnými, jako je například počet obyvatel.

Obr. 3 ukazuje tuto analýzu pro Českou republiku a osm dalších vybraných zemí.⁸ Zvolené země jsou stejné jako u Vaněčka 2008, který analyzoval patentová data až do roku 2003.⁹ Jak lze vidět, v roce 2009 bylo u EPO 13.2 patentových uchazečů českého původu na 1 milion obyvatel. Tento údaj řadí Českou republiku na 6. místo mezi vybranými zeměmi. V letech 2008 a 2009 čeští uchazeči předčili maďarské, kteří do té doby vedli. Zejména je Česká republika před Řeckem a Polskem. V porovnání s dalšími pěti (západoevropskými) zeměmi Česká republika výrazně zaostává. Země, která je v seznamu na pátém místě, tj. Irsko, má u EPO více než desetkrát tolik patentových přihlášek na 1 milion obyvatel než Česká republika.

Obr. 3 Patentové přihlášky u EPO podle zemí, v nichž má pobyt uchazeč uvedený na prvním místě na milion obyvatel u devíti vybraných zemí

Pořadí	Země	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
1	Německo	275.6	279.3	287.9	302.3	306.9	324.9	305.9
2	Finsko	281.7	308.0	292.0	328.2	398.8	350.6	281.5
3	Rakousko	124.0	123.9	132.8	142.0	171.7	186.2	186.3
4	Belgie	132.8	146.8	166.0	179.5	184.9	186.4	160.0
5	Irsko	79.6	93.9	89.5	100.2	119.1	132.8	134.5
6	Česko	5.5	8.4	7.5	8.0	9.3	10.7	13.2
7	Maďarsko	5.5	8.8	7.9	9.5	10.0	10.6	11.2
8	Řecko	6.5	6.7	6.3	6.6	7.8	8.5	9.8
9	Polsko	1.0	2.3	2.7	3.3	2.7	4.4	4.5

Zdroj: Evropský patentový úřad, Eurostat

⁸ Je také považováno za dobrý zvyk NEPOROVNÁVAT udělené národní patenty. Za prvé, národní patenty budou vždy zaujaté vůči držitelům. Za druhé, zkušební postupy a praktiky se mohou u jednotlivých národních patentových úřadů různit. Použitím dat EPO lze dosáhnout obou efektů.

⁹ J. . Vanecek, *Patenting propensity in the Czech Republic*, in: *Scientometrics*, Vol. 75, No. 2., pp. 381–394, 2008

Obr. 3 ukazuje počet patentových přihlášek na 1 milion obyvatel podle země pobytu prvního jmenovaného uchazeče (uchazečova adresa) - možná je zajímavější normalizovat patentové přihlášky podle adresy vynálezce. Důvodem je, podle dotázaných expertů, skutečnost, že zatímco řada vynálezů je vytvořena v České republice vývojovými odděleními zahraničních firem, přihlášku patentu podávají centrály těchto firem. Například vynález vytvořený českou pobočkou Siemensu se bude tudíž počítat jako německý patent. Použitím adres skutečných vynálezců lze tento efekt odstranit.

Příslušná analýza pro dostupná data až do roku 2006 je prezentována na Obr. 4. Jak lze očekávat, větší země, respektive země s centrály velkých mezinárodních firem, „ztrácejí“ patentové přihlášky v porovnání s předchozími analýzami, zatímco malé země přihlášky získávají. Také je pravdou, že Česká republika, která má 14.7 přihlášek na 1 milion obyvatel v roce 2006, je-li užito měřítko „vynálezcovy adresy“ v porovnání s 8.0, je-li užita uchazečova adresa, tvoří základnu. Nicméně stejný trend je pozorovatelný u dalších zemí. Maďarsko získává jedno místo a je nyní šesté, před Českou republikou. Vzhledem k nízkým rozdílům a absolutním počtům by rozdíl mezi Českou republikou a Maďarskem neměl být přeceňován. Česká republika stále zůstává před Řeckem a Polskem, nicméně výrazně zaostává za dalšími západoevropskými zeměmi, byť ztráta je menší.

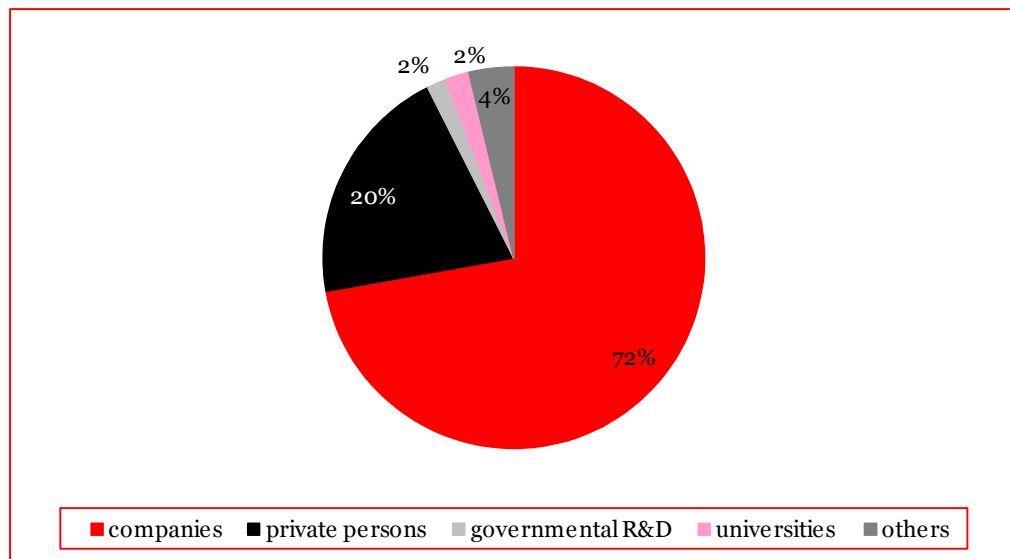
Obr. 4 Patentové přihlášky u EPO podle země pobytu vynálezce na milion obyvatel devíti vybraných zemí

Pořadí	Země	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
1	Německo	267.8	264.4	260.8	263.3	276.2	283.7	283.6
2	Finsko	274.6	266.3	241.9	241.3	264.0	247.1	248.6
3	Rakousko	147.1	149.4	157.4	164.1	175.5	180.0	203.5
4	Belgie	126.6	116.8	124.8	127.5	141.8	135.6	136.4
5	Irsko	54.3	63.6	57.5	55.4	64.6	63.7	64.4
6	Maďarsko	11.8	9.7	11.8	12.6	15.4	13.4	16.0
7	Česká republika	6.5	7.0	8.6	11.2	11.1	10.4	14.7
8	Řecko	5.1	6.5	6.8	7.9	6.1	9.9	9.3
9	Polsko	1.1	1.5	2.1	3.0	3.2	3.2	3.6

Zdroj: Eurostat

Členění dat uchazečů podle typu uchazeče u českých vynálezců odhaluje podobný obraz jako v případě národních patentů (viz. Obr. 5). Většina patentových přihlášek je podávána firmami. Firmy též způsobují nárůst patentové aktivity u EPO. Naopak patenty, o které se ucházejí univerzity a další z veřejných zdrojů financované instituce výzkumu a vývoje, zůstávají ve výrazné menšině. Tyto instituce každoročně podávají něco málo přes deset patentových přihlášek.

Obr. 5 Patentové přihlášky uchazečů z České republiky u EPO, podle typu uchazeče.

Zdroj: Eurostat

Možné jsou další analýzy a normalizace (například podle počtu výzkumníků, nákladů na BERD nebo GERD a také poklesů v oblasti technologií), ale jak zdůrazňuje Vaněček, jednotlivé výsledky nijak významně nezmění celkový obraz.

Právní názory na úroveň patentové aktivity

Celková statistika ukazuje, že celková úroveň patentové aktivity v České republice je nízká. V následujících částech se budeme detailněji zabývat překážkami a důvody této skutečnosti.

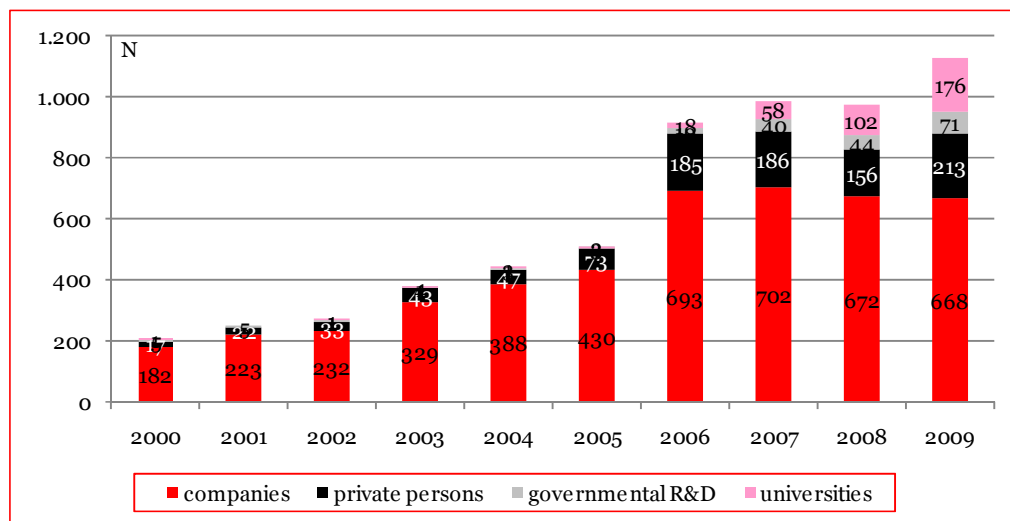
Nicméně zdá se důležité konstatovat již na úvod, že statistiky jsou pouze částí celkového obrazu. Získali jsme dojem, že v České republice se vede spor o to, je-li za nízkou úroveň patentové aktivity odpovědný průmyslový nebo výzkumný sektor. Zaprvé existuje celý soubor důvodů, proč je úroveň patentové aktivity průmyslu taková, jaká je. Totéž platí i pro výzkumný sektor. Zadruhé, jak je řečeno v kapitole 1.2, finanční nebo obchodní hodnota patentu by měla být hlavním vodítkem při rozhodování, zda patentovat. V ideálním případě může jeden malý soubor patentů mít větší komerční hodnotu než stovky jiných patentů (viz. příklad Ústavu organické chemie a biochemie v kapitole 2.3.2). Na tomto pozadí nemá otázka „kdo za to může“ žádný smysl. Jak průmysl, tak výzkum se musí soustředit na své záležitosti.

3.1.3 Data o užitečných vzorech

Co se týče dat o užitečných vzorech, odkazujeme na Úřad průmyslového vlastnictví ČR. Obr. 6 ukazuje vývoj registrací užitečných vzorů v České republice. Příslušná plnění mezi lety 2000 až 2009 významně vzrostla, od 205 plnění v roce 2000 až po 1127 registrací v roce 2009. To představuje pětinašobný nárůst. Většina registrací pochází z průmyslu, což znamená, že užitečný vzor si mezi českými firmami získal značnou popularitu díky svým výhodám, jimiž jsou nízké náklady a rychlý registrační proces.

Zajímavostí je též strmý vzestup registrací mezi lety 2005 a 2006. Univerzity v roce 2006 vyplnily 176 registrací vzoru oproti maximálnímu počtu 4 modelů za rok v letech 2000 až 2005. Tento vývoj připisujeme zavedení nového hodnotícího systému pro veřejně financovaný výzkum a vývoj ve druhé polovině první dekády 21. století (viz. 2.3.2)

Obr. 6 Užité vzory domácích uchazečů platné na českém území vzhledem k roku registrace, podle typu uchazeče, absolutní čísla

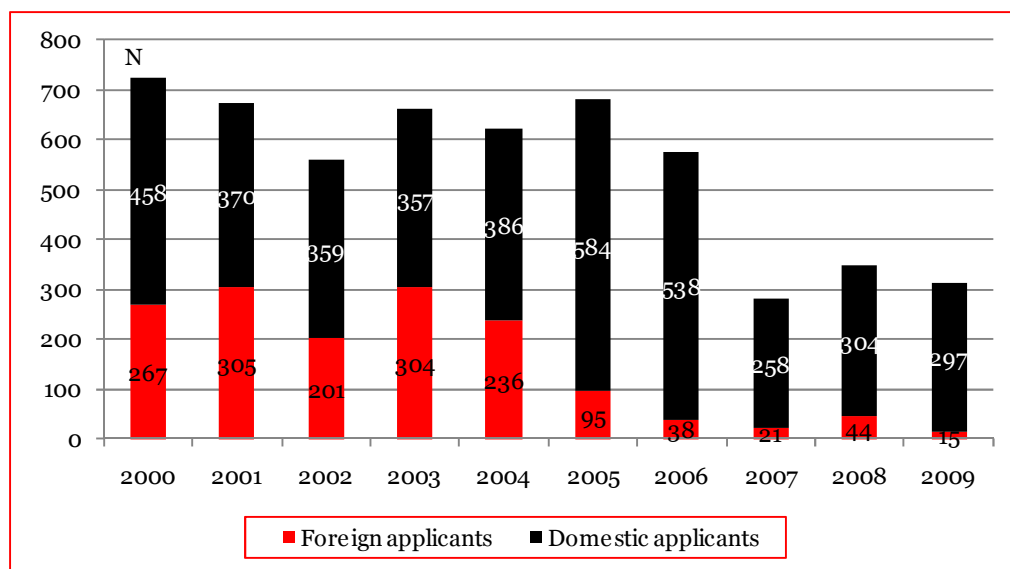

Zdroj: Úřad průmyslového vlastnictví ČR

3.1.4 Data o průmyslových vzorech

Obr. 7 ukazuje vývoj počtu průmyslových vzorů registrovaných v České republice za období 2000 až 2009. Počet registrovaných vzorů postupně klesal ze 725 v roce 2000 až na 312 v roce 2009. Tento vývoj odráží zavedení komunitárního průmyslového vzoru (CD) v polovině roku 2003. Zejména počet zahraničních přihlášek výrazně poklesl. Přibližně od roku 2007 se počet přihlášek stabilizoval na úrovni zhruba 300 přihlášek za rok.

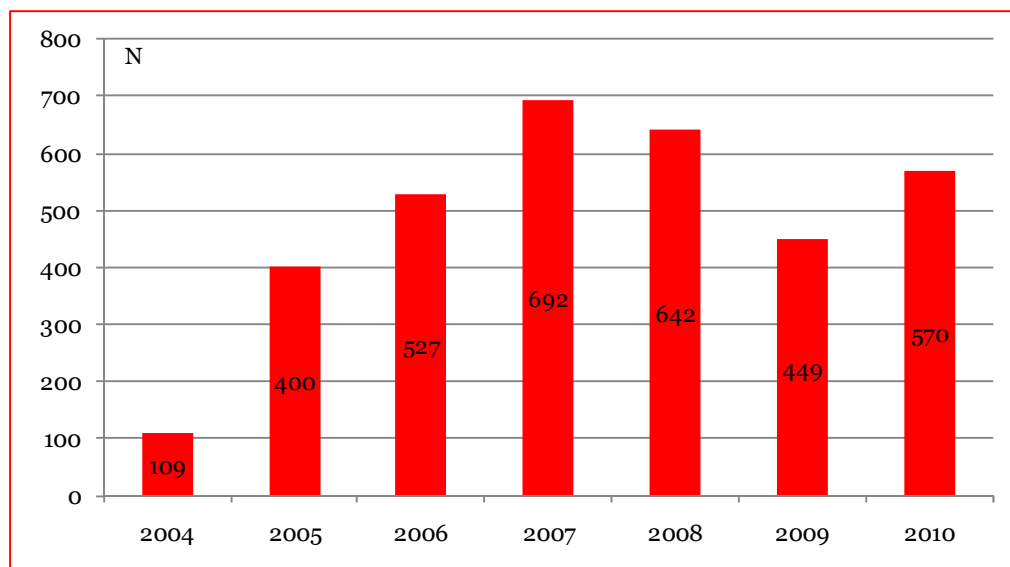
Obr. 7 Počet průmyslových vzorů registrovaných u Úřadu průmyslového vlastnictví ČR podle původu uchazečů

Zdroj: Úřad průmyslového vlastnictví ČR, výroční zpráva 2009

S ohledem na CD data od OHIM ukazují, že počet CD vzrostl ze 109 v roce 2004 na maximum 692 v roce 2007. Od té doby došlo k určitému poklesu. V roce 2010 bylo českými uchazeči registrováno 570 CD.

Obr. 8 Počet registrací komunitárních průmyslových vzorů (CD) českého původu, 2004 až 2010

Zdroj: OHIM

3.2 Specifika použití ODV – relevance a překážky pro průmysl

Zatímco v sekci 2.1 jsme sledovali počet plnění v oficiálních statistikách, nyní zaměříme pozornost na překážky využití ODV. Pro tento účel uvádíme výsledky online průzkumu a kvalitativních rozhovorů.

3.2.1 Závažnost ODV

Pokud jde o průmysl, tak jsme se nejprve ptali, zda firmy mají strategii ODV. Z těch, kteří na otázku odpověděli (102 z celkových 106 respondentů dotazníku), 52 (což představuje 51% odpovědí) potvrdilo, že mají strategii ODV. Při další otázce, je-li tato strategie součástí celkové firemní strategie, 41 potvrdilo, že zaujímá strategický přístup k ODV v celkovém kontextu svých obchodních cílů.

Tyto výsledky jsou na první pohled překvapivě dobré. V mnoha dalších studiích však byl nedostatek strategického přístupu k ODV definován jako jeden z hlavních důvodů jejich nesprávného užití. Nicméně při interpretaci těchto výsledků je třeba být obezřetný: Na jednu stranu nám tyto údaje neříkají, zda „strategie“ je dobrá nebo ne. Pouze říkají, že existuje nějaký dlouhodobější názor o tom, jak ODV užívat. Na druhé straně dostupný vzorek nemusí být reprezentativní pro celkový stav firem v České republice (a malé a střední podniky zejména). O firmách zařazených v tomto přehledu se ví, že se angažují ve výzkumu a vývoji a v inovativních aktivitách a proto jsou zařazeny v databázi MŠMT. Možná jde o „vyšší společnost“ firem bráno z pohledu povědomí o DV a jejich užití.

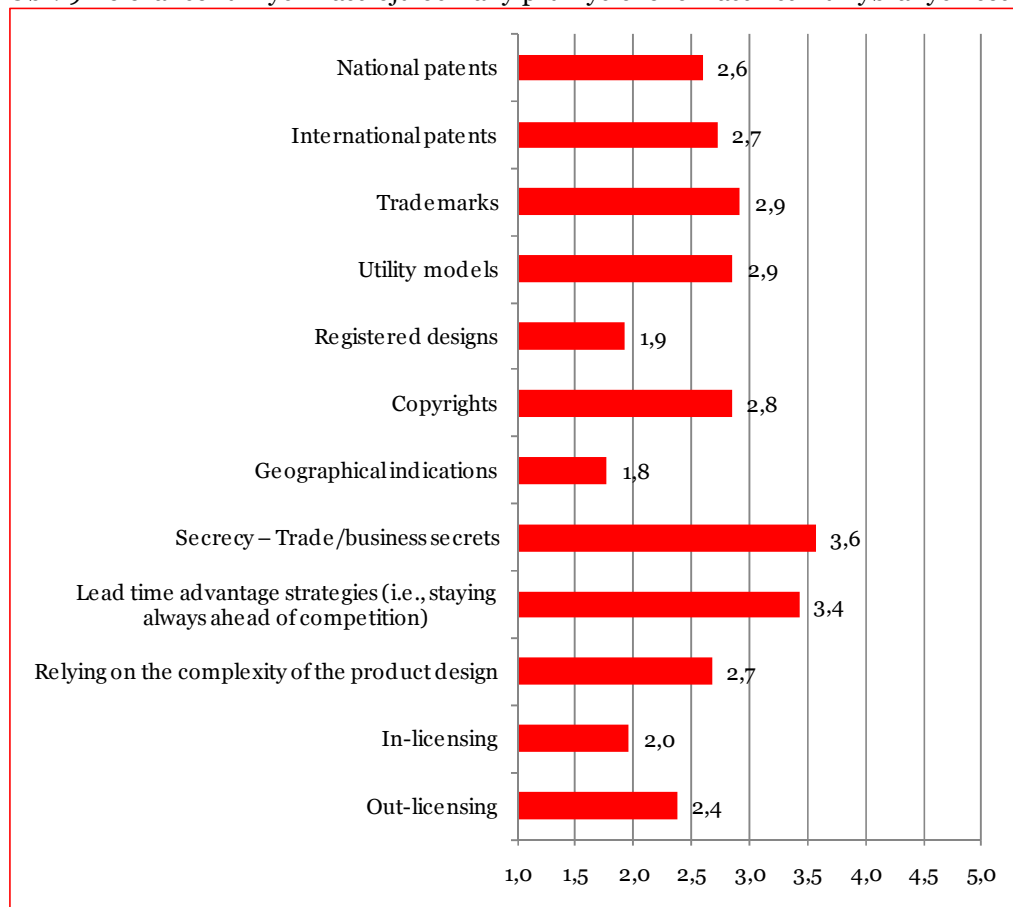
Vezmeme-li v úvahu poslední argument a jsme-li si vědomi faktu, že ústředním bodem ve vzorku jsou „služby pro výzkum a vývoj“, je zajímavé si všimnout, že jen velmi málo firem skutečně patentuje. Z těch, kteří odpověděli, 69% tvrdí, že mezi lety 2007 až 2009 nevyplnili patentovou přihlášku na národní úrovni a 86% ji nevyplnilo na úrovni mezinárodní. Co se týká patentů zaručených/držených v tomto období, 71% uvedlo, že nevlastní žádný patent na národní a 86% na mezinárodní úrovni. Stručně řečeno pouze tři z deseti oslovených firem prokázaly aktivní patentové chování tím, že žádaly o patentovou ochranu. „Aktivně“ patentující firmy budou možná častěji zjištěny ve „službách výzkumu a vývoje“, jinak však nelze vypožorovat žádné trendy, které by odlišily skupinu patentových firem od jejich protějšků.

V dalším kroku porovnáme relevanci formálních a neformálních mechanismů ochrany DV pro zkoumané firmy. Celkový výsledek je zobrazen na Obr. 9. Jak vidno, právní mechanismy ochrany DV mají pro české firmy střední důležitost. Zejména patenty se řadí mezi „omezený“ a „mírný“ rozsah (podle stupnice nabízené v dotazníku). Je pozoruhodné, jak národní tak mezinárodní patenty byly řazeny na stejnou úroveň. Mezi neformálními nástroji je nejdůležitější – nijak překvapivě – ochranná známka a – překvapivě – užitný model (ty jsou hodnoceny 2.8 a tudíž se považují za „mírně důležité“).

Neformální postupy při ochraně DV jsou naopak důležitější. Ochrana obchodního tajemství má v průměru hodnocení 3.6 (mezi „mírným“ a „velkým“ rozsahem), což z ní činí nejdůležitější metodu ochrany DV v celém průzkumu. „Být na čele“ v oblasti inovace (tj. soustavně předbíhat konkurenci v inovacích) je na druhém místě s hodnocením 3.4, zatímco „spoléhání na složitost designu“ není tolik upřednostňováno (průměrné hodnocení 2.7).

Pozoruhodné též je, že licenční aktivity nejsou obecně považovány za důležité. In-licencování má v průměru pouze „omezenou důležitost“. Out-licencování si vede o něco lépe (průměrné hodnocení 2.4) a je na stejné úrovni důležitosti jako patenty.

Obr. 9 Relevance různých nástrojů ochrany průmyslového vlastnictví u vybraných českých firem*)

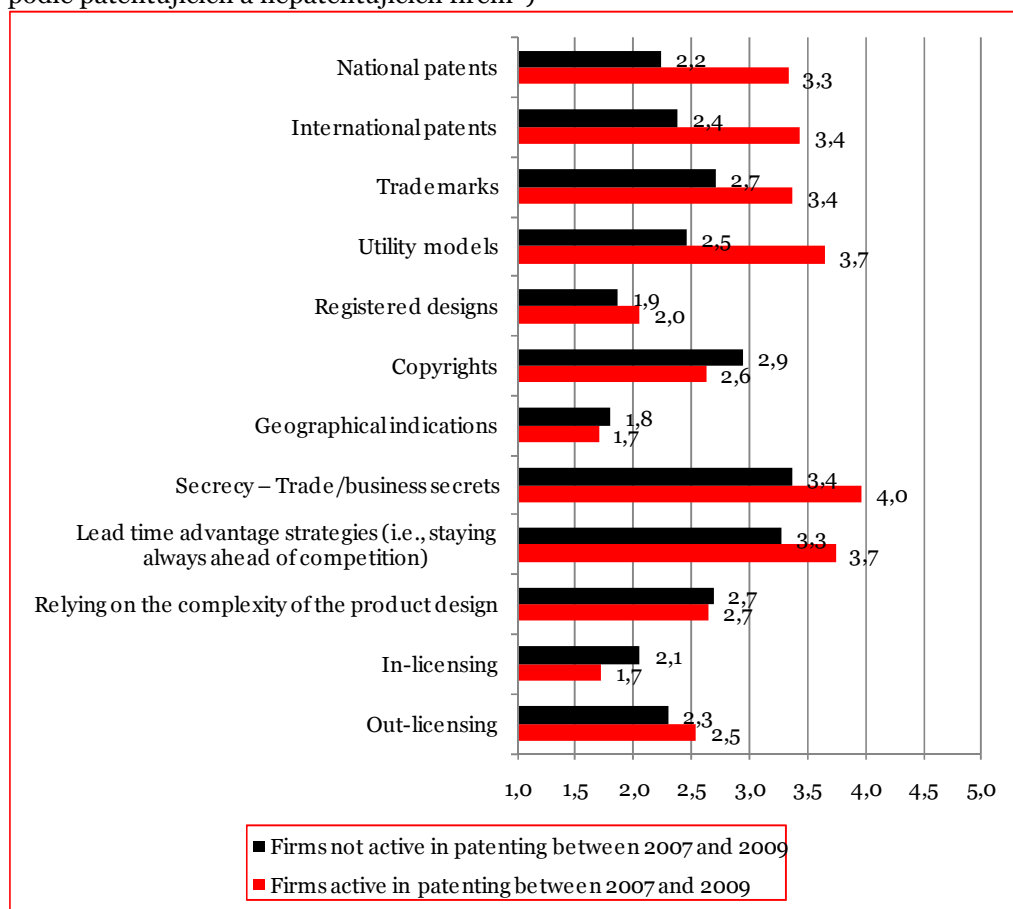
*) Aritmetický rozptyl na škále od „1 = vůbec“ až po „velký rozsah“

Zdroj: výzkum v průmyslu, n = 74

Členění Obr. 9 podle aktivně patentujících a nepatentujících firem odhaluje některá zajímavá zjištění (viz. Obr. 10). Nejprve podle očekávání významně roste relevance patentů na průměrné hodnocení 3.3 na národní a 3.4 na mezinárodní úrovni, což jim dává mírnou až velkou důležitost. Ale roste nejen význam patentů. Ochranné známky také získávají důležitost (hodnocení 3.4 oproti 2.7 u nepatentových firem), stejně tak užitkové modely (3.7 vs. 2.5). Dále, možná proti očekávání, stojí obchodní tajemství (4.0 vs 3.4) a strategie náskoku (3.7 vs 2.5). Právě nárůst významů široké škály prostředků ODV zdůrazňuje důležitost záležitostí řízení DV: Formální (např. patenty) a neformální (např. uchování tajemství) nejsou recipročními nástroji, ale jsou užívány společně a vědomě pro ovlivnění DV firmy.¹⁰

¹⁰ To se také odráží v rozložení podle firem, které mají IPR strategii a těch, které ji nemají. Firmy s IPR strategií nejen více užívají formální prostředky IPR, ale přikládají též větší důležitost neformálním strategiím a nástrojům IPR.

Obr. 10 Relevance různých nástrojů ochrany průmyslového vlastnictví u vybraných českých firem podle patentujících a nepatentujících firem*)

*) Aritmetický rozptyl na škále od „1 = vůbec“ až po „velký rozsahu“
Zdroj: výzkum, n (patentové firmy) = 23, n (nepatentové firmy) = 51

Silná relevance užitečných vzorů si zasluhuje další zamyšlení. Proč se tento nástroj – který je dostupný pouze v omezeném počtu zemí a ve většině z nich není harmonizován – stává tak důležitým?

Jedno vysvětlení může nabídnout role, která mu byla přisouzena ve výzkumném systému pro zajištění financování (alespoň pro výzkumné organizace, které jsou v partnerství s firmami). V takovém případě lze vyšší poptávku považovat za uměle vyvolanou a možná ani nesloužící zamýšlenému účelu – realizaci lepší/kvalitnější komercializace. Užitečný vzor je snadné získat, neprovádí se kontrola kvality, a tudíž jsou to snadné body do hodnocení. Pro firmy by bylo nezbytným požadavkem získat financování výzkumu a vývoje a/nebo provést s veřejnou výzkumnou organizací transfer technologie – „aby se výzkumné organizaci udělala laskavost“.

Dalším vysvětlením by nicméně mohly být obchodní ohledy, zejména náklady:

„Klíčovou záležitostí u patentů a užitečných vzorů je úsilí vložené do prozkoušení inovativního kroku a vyhodnocení předchozího nákrese... Je stále rozšířenějším mezinárodním trendem, že národním patentům se dostává méně rigorózního zkoumání od příslušných národních patentových úřadů... zde jde o otázku zdrojů a tudíž zejména o záležitost méně vyvinutých zemí světa..., ale i rozvinuté země mohou svým zákonem vědomě sledovat takový postoj (například ve Švýcarsku se národní patenty zkouší pouze na požádání. Užitečné vzory lze považovat za extrém takového přístupu...vezmete-li v úvahu, že jsou lidé, kteří tvrdí, že navzdory rigoróznímu přezkušování u „špičkových“ mezinárodních patentových úřadů se

vždy najde starší nákres, který zneplatní každý patent; vynálezci, kteří nechtějí platit významné poplatky, mohou zariskovat, zaregistrovat užitný vzor, a objeví-li se spor, nechají na soudu, ať rozhodne.“ (z rozhovoru s expertem ODV)

Použití užitných vzorů může být v tomto kontextu převážně „obrannou“ zbraní v mezinárodním kontextu. Znemožnilo by (nebo alespoň ztížilo) konkurenci patentování technologie popsané v užitkovém modelu.¹¹ V národním kontextu se užité vzory mohou ukázat jako životaschopný nástroj pro zabránění přístupu na trh. Protože případné zneplatnění modelu leží výhradně v rukou soudu, zájemce o vstup na trh musí podstoupit únavný proces, aby tento přístup získal. Zejména čínské firmy prý tímto způsobem užívají užité vzory proti zahraničním firmám.

3.2.2 Překážky v užití ODV

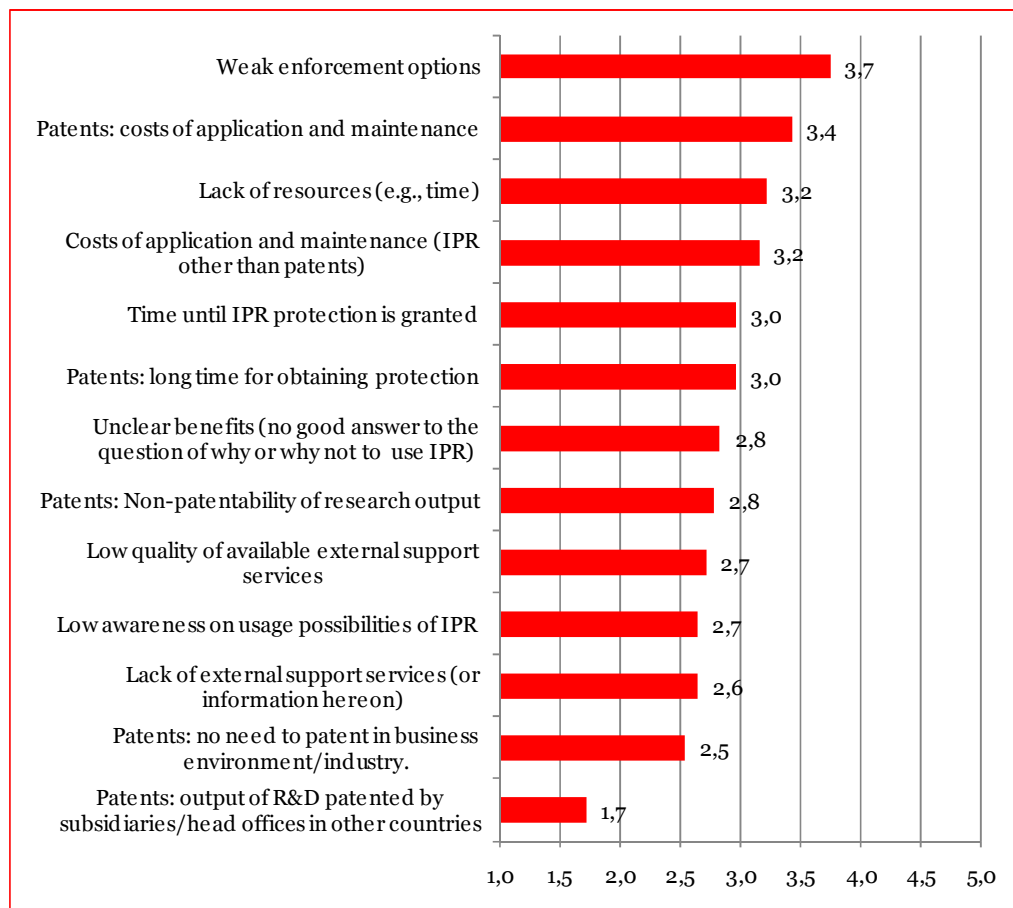
Poté, co bylo prokázáno, že vyšší užití ODV znamená též vyšší užití neformálních mechanismů ODV, zůstává otázkou, jaké jsou překážky pro vyšší užití formálních prostředků ODV. Názory firem jsou ukázány v Obr. 11. Znovu jsme užili pětistupňovou škálu od „1 = žádná překážka“ do „5 = překážka velkého rozsahu“. V některých kategoriích jsme též rozlišovali mezi kategoriemi vztahujícími se výlučně k patentům a těmi, které odkazovaly na všechna nebo jiná práva DV.

Podle firem jsou slabé možnosti vymáhání nejzásadnější překážkou pro vyšší užití ODV. Tato kategorie v průměru dostávala na pětistupňové škále hodnocení 3.7. Na druhém a třetím místě jsou náklady patentování (průměrné hodnocení: 3.7) a obecnější nedostatek zdrojů (průměrné hodnocení: 3.). Co je zajímavé, náklady na přihlášení a udržování dalších forem ODV (kromě patentů) jsou také relativně vysoké (3.2). To i navzdory faktu, že náklady např. na obdržení celoevropské ochranné známky jsou podstatně nižší, než náklady na patentování. Na čtvrté místo se řadí časová prodleva mezi přihláškou a skutečným zaručením práva. Tato kategorie je na stejné úrovni jako otázka nejistého prospěchu, kdy firmy nevěděly, zda mají nebo nemají patentovat. Nepatentovatelnost výsledků výzkumu a vývoje (např. proto, že nejsou splněna kritéria inovativního kroku) dostala hodnocení 2.8 a zařadila se tak mezi překážky „mírného“ rozsahu. Aspekty nízké kvality vnější podpory (2.7), nízkého povědomí o ODV (2.7), nedostatku vnější podpory (2.6) a absence potřeby patentovat v podnikatelském prostředí (2.5) jsou hodnoceny jako překážky omezeného nebo (to o něco více) mírného rozsahu

Ne-překážka je dána prostřednictvím patentových práv registrovaných ústředími/pobočkami mimo Českou republiku. To je dáno strukturou zkoumaných firem, nicméně to také znamená, že tyto jevy – patentové registrace v zahraničí – nemusí být nijak významnou záležitostí. Ve skutečnosti statistická analýza v seci 2.1 naznačila přítomnost takového efektu, ale nijak nezměnila celkovou výkonnost České republiky, pokud jde o počet patentních plnění.

¹¹ Protože publikováním v modelu se technologie stává „předchozí“ a tudíž ji už nelze patentovat.

Obr. 11 Překážky v použití práv na intelektuální vlastnictví, jak jsou vnímány respondenty v průmyslovém výzkumu*)

*) Aritmetický rozptyl na škále od „1 = vůbec“ až po „velkém rozsahu“

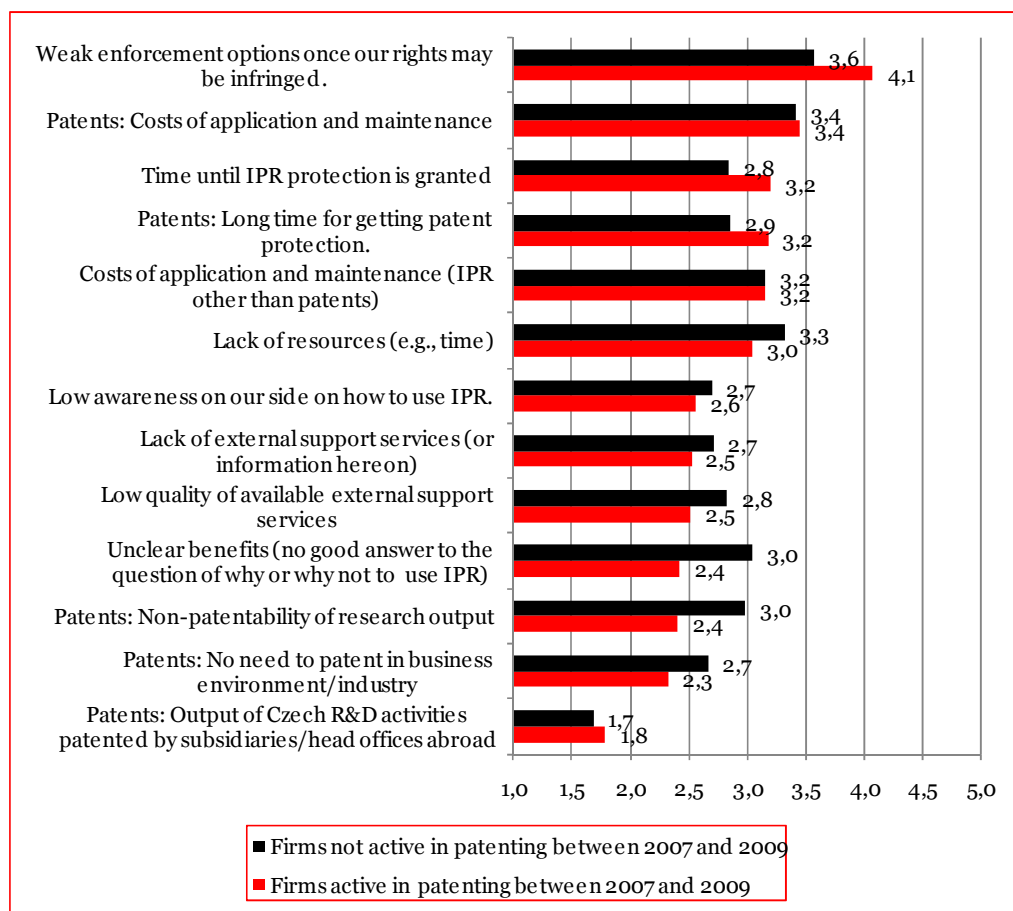
Zdroj: průzkum v sektoru průmyslu, n = 76

Obr. 12 ukazuje rozložení překážek podle patentových a nepatentových firem. Co je zajímavé, slabá vymahatelnost se jeví jako větší překážka pro firmy, které mají zkušenosti s patentováním (průměrné hodnocení: 4.1. vs. 3.6 u nepatentových firem). U patentových firem se také čas mezi přihláškou a zaručením rozchází více než u nepatentových. Ve skupině nepatentových firem je více zdůrazňovanou překážkou nejistý užitek stejně jako absence potřeby patentovat. Skupina nepatentových si také více stěžuje na nedostatek zdrojů a o trochu více na neadekvátní vnější podporu.

Rozdělení podle dalších proměnných odhaluje většinou nejasný celkový obraz. Je však zajímavé, že mikropodniky s méně než 10 zaměstnanci se bojí nízké vymahatelnosti (průměrné hodnocení 4.0), nákladů patentování (3.7) a neadekvátní vnější podpory (2.9) více, než firmy větších kalibrů.

Celkové výsledky studie týkající se výběru způsobu ODV jsou do velké míry v souladu se studiemi provedenými v jiných, např. západoevropských zemích. Náklady a vymahatelnost jsou citovány firmami jako nejčastější překážka užití ODV. Ale stejně jako v případě jiných zemí je třeba tyto údaje interpretovat opatrně. Stejně jako je pro firmy běžnou praxí stěžovat si na vysoké daně, lze vždy očekávat velké množství podniků, které vyjadřují nespokojenost s náklady na ODV bez ohledu na to, jak velké tyto náklady skutečně jsou. Ukazatelem tohoto efektu v průzkumu je zejména předpokládaná vysoká cenová bariéra pro další ODV (kromě patentů). V praxi by to ovšem neměla být bariéra nijak významná.

Obr. 12 Překážky v použití práv na intelektuální vlastnictví, jak jsou vnímány respondenty v průmyslovém výzkumu podle patentujících a nepatentujících firem*)

*) Aritmetický rozptyl na škále od „1 = vůbec“ až po „velkém rozsahu“
Zdroj: průzkum, n (patentové firmy) = 26, n (nepatentové firmy) = 38

Stejně tak je třeba brát s rezervou sebehodnocení firem, které hodnotí své vlastní povědomí o ODV spíše příznivě, byť bereme v úvahu, že tyto firmy tvoří „lepší společnost“ a DV-uvědomělejší část firem v České republice. Analýza Pitkethlyho¹², která přímo měřila pochopení záležitostí ODV ze strany SME ukázala, že přibližně devět z deseti SME neví, že zveřejnění před vyplněním znehodnotí britskou patentovou přihlášku. Po položení několika podobných otázek se ukázalo, že úroveň povědomí o ODV je v Británii nízká, zejména u malých firem.¹³

Bez ohledu na argumenty týkající se odvětvové a vlastnické struktury a úrovně ekonomického rozvoje, která stanovuje limit pro množství firem, pro které je ODV relevantní, extrapolace těchto zjištění na české firmy, pro něž je ODV významné, jistě není přitažena za vlasy. Za prvé mezi našimi respondenty byl všeobecný konsensus, že nedostatek povědomí o fungování systému ODV u českých firem může ve skutečnosti být primární překážkou pro jeho vyšší užití. Toto obecné zjištění založené na zkušenosti dotazovaných expertů může být ještě pravděpodobnější, vezmeme-li v úvahu systémové a historické souvislosti.

¹² Pitkethly, R., UK Intellectual Property Awareness Survey 2006, UK IP Office, London, 2006

¹³ Pitkethlyho výzkum se také zabýval množstvím ustálených dobrých praktik při tvorbě a uplatňování IP strategie/politiky. Nepříznivé výsledky také vyvolaly otázku na kvalitu uplatňovaných strategií (byly-li nějaké). To může sloužit jako základ pro zjišťování, vedou-li si české firmy s IP strategiemi podobně v porovnání s britskými firmami.

Jak vysvětlujeme v sekci o legislativě týkající se ODV v České republice, není zde příliš velká tradice ODV. Přihlášky patentů byly víceméně „sportovní záležitostí“ a za komunismu nebyly režimem nijak zvlášť podporovány. Západní země, jako je Velká Británie, mají v tomto ohledu zcela jistě delší tradici.

Za druhé, a to se týká zejména patentování v mezinárodním patentovém systému, jsou dobré důvody namítat – a bude to jen velmi přípustné přehánění – že současný mezinárodní (evropský) systém je z praktického hlediska v České republice irelevantní a neexistující. Tento argument si zaslouží hlubší pozornost, zejména v kontextu pokračující debaty o zavedení jednotného Patentu Evropského společenství. Zavedení komunitárního patentu bylo opakovaným tématem, které uvedla většina našich respondentů.

Jak uvádí sekce 1.1, patenty aktuálně uložené u Evropského patentového úřadu nevedou k jednomu „evropskému“ patentu, ale k balíku národních práv. Podle současných pravidel – nebereme-li v úvahu ustanovení Londýnské dohody, která tento proces pro některé země zjednodušuje¹⁴ – uchazeči musí u EPO prohlásit, ve kterých evropských zemích chtějí patentovou ochranu a nechat pro každou z těchto zemí připravit překlad do jejího jazyka.

Většina firem nepotřebuje patentovou ochranu ve všech členských státech a kvůli nákladnosti soustředit validaci na vybrané množství klíčových zemí a trhů (v průměru zhruba pět) ve všech státech nepatentuje. Jako důsledek není validace zpravidla vyhledávána v menších zemích s „méně běžnými“ jazyky.

Pouze asi 5% patentů podaných u EPO je ověřených také v České republice. To znamená, že 95% patentů podaných u EPO se netěší patentové ochraně v České republice. Je nutno podtrhnout, že v rámci tohoto 95% podílu je naprosto legální používat patentované technologie na českém trhu (např. českými firmami), bez potřeby schválení nebo licence od držitele patentu. Kvůli těmto číslům ve spojitosti s nízkou úrovní plnění českých entit u EPO by se chtělo říci, byť by to bylo poněkud přehnané, že evropský/mezinárodní patentový systém je pro Českou republiku irelevantní a prakticky zde neexistuje.

Zavedení Evropského komunitárního patentu by tuto situaci náhle od základu změnilo. Každý evropský patent by automaticky znamenal ověřený patent v České republice, pravděpodobně centrálně vymahatelný v celé Evropě. Na tomto pozadí vyvstávají dva odlišné pohledy na evropský patent:

- Odpůrci – zejména čeští profesionálové ODV – byli toho názoru, že čeští novátoři jsou na současnou situaci špatně připraveni. Hlavním nebezpečím by bylo, že české firmy by čelily výrazně většímu nebezpečí žalob za protiprávní jednání ohledně patentů, a to za praktiky, které byly až dosud naprosto legální. Různé jazykové režimy – specifikace Komunitárního patentu by pravděpodobně byly napsány pouze v angličtině, francouzštině nebo němčině – by znamenaly, že české firmy by musely pravidelně prohledávat mezinárodní databáze a ovládat zmíněné jazyky včetně jejich užití v tomto specifickém kontextu. Třetí skupina důvodů se konečně soustředí na náklady: komunitární patent by byl pravděpodobně levnější než současný balíček práv vyplývající z přihlášky u EPO. Nicméně stále by byl výrazně dražší než občasný český patent, „*který naprosto dostačuje pro mnoho českých potřeb, zejména malé a střední podniky*“ (český expert v rozhovoru). Bariéra nákladů by tak pro českou firmu byla větší překážkou než pro lépe kapitalizovaný podobný podnik, řekněme, v Německu. Celkově vidí odpůrci Komunitární patent jako nástroj upřednostňující velké bohatší země a nadnárodní firmy.
- Zastánci Komunitárního patentu – někteří čeští a zahraniční dotazovaní experti – si uvědomovali tyto problémy. Nicméně uváděli, že námitky jsou příliš úzkoprsé. Již nyní by měl předchozí zahraniční náskok být v rámci inovativního kroku analyzován, byť se uvažuje pouze o patentování na národní úrovni. A zatímco je pravda, že pouze zlomek udělených patentů je ověřován v České republice, ve fázi přihlašování jsou údaje jiné. V době přihlašování si uchazeči ponechávají širší prostor a kladou si za cíl ověřit ho ve více zemích než poté, co je patent udělen. Pro české firmy proto vždy existuje riziko, že patent přihlášený u EPO bude ověřen v České republice.

¹⁴ Dohoda o uplatňování článku 65 Evropské konvence o patentech (EPC) – Londýnská dohoda – je dobrovolnou dohodou uzavřenou v roce 2000, jejímž cílem je snížit náklady spojené s překlady Evropského patentu. Signatářské státy se vzdaly některých požadavků na překlady. Česká republika není signatářem smlouvy.

- Dále někteří experti zdůrazňují skutečnost, že protiprávní jednání vůči patentu musí být odhaleno držitelem patentu, který musí následně podniknout příslušné právní kroky. To vyvolává otázku, zda česká firma, která lokálně zneužije patent, bude odhalena, a pokud bude, zda se vůbec vyplatí ji žalovat. Jistě, tohle je funkce obchodních zisků z patentu. Pravděpodobnost právních kroků je vyšší, je-li vyšší tržní dopad kroků zneužívající firmy. Nakonec – v souladu s mezinárodní diskusí – bylo zmíněno, že mnoho odpůrců komunitárního patentu jedná pouze ve svém vlastním ekonomickém zájmu. Mnoho profesionálů ODV a právníků v patentové oblasti by ztratilo možnost vydělat si peníze překlady. I kdyby vyvstaly jazykové problémy, stále by byla možnost automatického překladu, tedy oblasti, která v poslední době udělala velký pokrok.

V tomto bodě je nutno zmínit, že diskuse o komunitárním patentu je starou záležitostí, která se datuje až do roku 1975.¹⁵ Mnoho expertů ztratilo víru, že se takový systém stane v blízké době realitou. Nicméně na cestě ke komunitárnímu patentu je znát pokrok. Zejména zpráva číslo 2007/165, vydaná Evropskou komisí v roce 2007, opět podnítila zahájení jednání. Probíhající diskuse vedla k přijetí následujících obecných rysů komunitárního patentu: jednotný titul, respekt k evropskému právnímu řádu, koexistence evropských a národních patentů, dostupnost pro malé a střední podniky, efektivita nákladů, právní jistota, nediskriminace, předzáruční fáze regulovaná Evropskou patentovou konvencí (EPC) a pozáruční fáze regulovaná komunitární směrnici.

Ohledně samotného komunitárního patentu vyvstávají dvě základní otázky: dohoda o překladu a rozdělení zisku z poplatků mezi členské země (zavedení středoevropského soudu pro patenty je jinou záležitostí). Zejména záležitost překladů se ukazuje jako výrazná překážka dalšího pokroku. Jak je uvedeno, jazykem patentové ochrany by měly dle návrhu Evropské komise¹⁶ být angličtina, francouzština a němčina, které jsou oficiálními jazyky Evropského patentového úřadu. Nicméně Španělsko a Itálie s tímto návrhem výslovně nesouhlasí.

Bez výhledu na dohodu v rámci evropské sedmadvacítky se v prosinci 2010 zhruba dvanáct zemí spojilo a oslovilo Evropskou komisi s návrhem na „lehký evropský patent“ pouze pro vybrané a ochotné země.¹⁷ Současná situace je taková, že Evropská komise vyjádřila tomuto návrhu podporu. 27. ledna 2011 Výbor Evropského parlamentu pro právní záležitosti tento návrh také podpořil, čímž učinil další krok na cestě k „lehkému“ evropskému patentu.¹⁸ 15. února 2011 odsouhlasil Evropský parlament navržený společný systém patentu v EU a žádost o „zesílenou spolupráci“ v této oblasti. 13. dubna 2011 publikovala Evropská komise návrh Vyhlášky Evropského parlamentu a Evropské rady implementující zesílenou spolupráci v oblasti zřízení ochrany unijního patentu.¹⁹ Navržený komunitární patent je schválen 25 členskými státy. Jediné dva státy, které jsou proti, jsou Itálie a Španělsko.

I když byly učiněny některé významné kroky směrem k přijetí jednotného patentu pro 25 zemí EU, pokrok směřující k souvisejícímu systému řešení sporů byl zpomalen. Evropský soudní dvůr vyhlásil 8. března 2011, že plánovaný Evropský patentový soud nebude v souladu s právem EU.²⁰ Jedním z důvodů je podle Soudu to, že připravovaný patentový soud jako mezinárodní instituce působící mimo

¹⁵ Radauer, A. and Rodriguez, V., *Towards an Intellectual Property Rights Strategy for Innovation in Europe*, Report for the SCIENCE AND TECHNOLOGY OPTIONS ASSESSMENT (STOA) Board of the European Parliament, Brussels, 2009

¹⁶ European Commission, *Proposal for a COUNCIL REGULATION (EU) on the translation arrangements for the European Union patent*, COM (2010) 350

¹⁷ heise.de, 'EU-Kommission für Miniatur-Gemeinschaftspatent' ('EU Commission for miniature Community Patent'), available online at <http://www.heise.de/newsticker/meldung/EU-Kommission-fuer-Miniatur-Gemeinschaftspatent-1150093.html>, December 2010

¹⁸ heise.de, *Geplantes "EU-Einheitspatent" kommt voran* ('Planned unified EU patent shows progress'), available online at <http://www.heise.de/newsticker/meldung/Geplantes-EU-Einheitspatent-kommt-voran-1179641.html>

¹⁹ European Commission (2011), *Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL implementing enhanced cooperation in the area of the creation of unitary patent protection*, COM(2011) 215/3

²⁰ Court of Justice of the European Union, Opinion I/09, http://www.ipeg.eu/wp-content/uploads/Opinion-of-the-European-Court-of-Justice-on-EU-Patent-March-8-2011_C1_09EN.pdf

právní a institucionální rámec Evropské unie by příliš omezoval rozhodovací pravomoci národních soudů. Byla zmíněna i další upozornění, jako např. nedostatečné prostředky k odvolání se proti rozhodnutím navrhovaného patentového soudu.

Oficiální česká politika se staví za unifikovaný evropský patent. Ve světle postupu směrem ke komunitárnímu patentu a oficiálního českého postoje vyvstává otázka, proč této otázce věnovat v této zprávě takovou pozornost. Za prvé lze uvažovat o názoru odpůrců o vícerychlostní Evropě, kde by se Česká republika stala částí komunitárního patentového systému teprve tehdy, až by byla připravena (čili, jak uvedl jeden expert, „*po zavedení Eura*“). V této argumentaci bychom nezacházeli tak daleko, protože význam mezinárodního systému ODV stejně vytváří tlak na české hráče, aby zvýšili svou znalost a užití patentů a ODV obecně.

3.2.3 Závěry

Co to znamená pro podnikatelský sektor? Bereme-li v úvahu též výsledky statistické analýzy, viděli jsme dosti nízkou činnost v oblasti formálních nástrojů ODV. Vysvětlujícími faktory jistě jsou, jak uvedeno experty, struktura českého průmyslu, struktura vlastnictví a úroveň ekonomického rozvoje. Pouze několik vybraných firem a jedinců v příslušných odvětvích se výrazněji angažuje v širším spektru formálních a neformálních nástrojů ODV. Je též nutno zmínit nedostatek tradice patentování z komunistických dob. Patentování bylo „*spíše sportem, prostředkem ke společenskému uznání vynálezců*“ (rozhovor s expertem). V našich rozhovorech jsme narazili na českou firmu, která dosud patentuje jen proto, aby motivovala zaměstnance. Na tomto pozadí může být ODV námětem jen pro vybranou část českého průmyslu.

Vzorek zkoumaných firem – aktivních ve výzkumu a vývoji a tak otevřenějších záležitostem ODV – většinou pasivně a umírněně přijímající systém ODV spíše v roli „*pozorovatelů*“. Obecně se lze domnívat, že úroveň povědomí o ODV je v českém průmyslu nízká, dokonce i u firem, pro které by ODV byla teoreticky relevantní. Co se týče patentování, lze říci, že současný evropský rámec přispívá k této nízké úrovni povědomí. Jakékoli zavedení komunitárního patentového systému v krátkodobém nebo střednědobém horizontu je tudíž voláním po investici do zvýšení povědomí o patentovém systému, aby se překonala rizika (nebo obavy) ze „*šoku z komunitárního patentování*“.

3.3 Specifika a použití ODV – relevance a omezení pro akademickou sféru s důrazem na patentování

3.3.1 Východiska

V této sekci diskutujeme o záležitostech ODV v rámci technologie přenosu znalostí mezi výzkumnými organizacemi (tj. vědou) a průmyslem, tj. zejména o patentování. Nezabýváme se zde širším tématem vztahů mezi průmyslem a vědou. Nicméně to je námětem zprávy věnované českému auditu. Tudíž tato sekce se zaměří pouze na určitý aspekt transferu technologií.

Současná diskuse o různých konceptech podpory transferu technologií je výrazně ovlivněna vývojem v USA, který sahá až do počátku 80. let. Zejména přijetí „*Bayh-Dolova zákona*“ v roce 1980 lze označit za klíčový milník. Jednoduše řečeno, tento akt převedl vlastnictví práv DV vyplývajících z federálně financovaného výzkumu na výzkumné instituce zejména univerzity. Cílem bylo (a je) zvýšit komerční využití vynálezů a podnítit užití prostředků ODV univerzitami tím, že se jim otevře nový kanál příjmů: patentování a out-licencování těchto patentů pro průmysl.²¹

Přijetí „*Bayh-Dolova zákona*“ zvýšilo zakládání kanceláří pro transfer technologií (TTO) na univerzitách. Jejich zodpovědností je marketing a komerční užití DV vytvořených na univerzitách. Jejich předchůdci již existovali (ve formě styčných kanceláří), ale Bayh-Dole zákon zvýšil počet silných

²¹ Dříve to byl stát – ve formě několika agentur a odborů na federální úrovni – kdo vlastnil autorská práva. Neměnná patentová politika a rigidní podmínky přístupu a užití IPR prý mohly za to, že výzkumníci stejně jako průmysl neměli téměř žádný zájem na tom, aby uvedli výsledky výzkumu a vývoje na trh. Rigidní podmínky se týkaly zejména příliš rigidní kontroly vlastnictví a příliš malého přístupu k IPR (např. neexkluzivní licencování, kde z jednoho vynálezu mohlo těžit několik stran), které prý činilo licencování pro průmysl nezajímavým.

TTO a přiměl univerzity, aby více přemýšlely o patentování. Bayh-Dole zákon se stal stále úspěšnějším i mimo USA. Mnoho zemí v Evropě i dalších částech světa přijalo podobnou legislativu, která v mnoha případech nahradila systém „profesorských privilegií“, kdy je DV vlastněno hlavními výzkumníky.

Ústředním a opakujícím se tématem je podpora transferu technologií prostřednictvím legislativy podobné Bath-Doylovu zákonu a její zaměření na záležitosti ODV, tj. patentování a licencování. Poslední analýzy ukazují, že očekávání vyvolaná „Bayh-Doylem“ téměř nebyla v praxi naplněna.²² Zatímco data z každoročního licenčního přehledu AUTM (Asociace univerzitních manažerů technologií), že příjem z licencí mezi lety 1991 až 2005 výrazně vzrostl, tvoří stále jen malou část nákladů na výzkum a vývoj (asi 3%). Navíc je zde viditelný efekt koncentrace: Většina příjmů z licencí je vytvářena hrstkou nejstarších a nejprestižnějších univerzit. Většina univerzit nemá žádný významný příjem z licencování. U tří předních univerzit v oblasti licencování bylo také zjištěno, že příjem plyne z několika málo vybraných vynálezů ve velmi úzce definovaných vědních oborech.

Máme-li porovnat příjmy s náklady na získání patentu – právní poplatky, poplatky za patenty, náklady na personál v technologických patentových kancelářích – bilance bude většinou záporná.

„... přímý ekonomický dopad licencování technologií je relativně malý – překvapení pro mnohé z těch, kteří věří, že honoráře by mohly nahradit klesající federální podporu výzkumu. Kvůli vysokým nákladům se do toho univerzity jen zřídka pouští.“ (Lita Nelson, vedoucí kanceláře transferu technologií na the Massachusetts Institute of Technology (MIT) 1998, citovaná v Sampatu (2009))

Jedním z nejkritizovanějších bodů „Bayh-Dole“ modelu na podporu transferu technologií je jeho silné zaměření na ODV a patentování. Mnoho studií ukazuje, že jiné kanály přenosu technologií – např. neformální síť, konzultace, školení atd. – jsou daleko důležitější.

Je ovšem třeba zdůraznit, že ODV a patenty stále mají svou roli jako možné nástroje pro komercializaci výsledků výzkumu a vývoje. Klíčovým požadavkem je ovšem nedívat se na patent izolovaně, nýbrž jako na nástroj, který poskytuje komerční hodnotu. To znamená, že komerční hlediska by měla být převažujícími důvody pro použití ODV.

„Musíte o ODV a patentech přemýšlet stejně, jako by výrobce automobilů přemýšlel o autech. Vyrobené auto – stejně jako udělený patent – je samo o sobě neužitečné. Počítá se prodané auto. A abyste prodali auta, musíte svým zákazníkům nabídnout dobrý a přitažlivý výrobek. Jinak byste měli pouze výrobní náklady a žádný příjem... také byste ovšem ve své modelové řadě mohli mít auta, která se neprodávají, nebo jen se ztratou, ze strategických nebo marketingových důvodů... ale i v tomto případě byste přemýšleli obchodně...nevyráběli a neprodávali byste auta, která z obchodního pohledu nemají smysl.“ (oslovený expert).

„U transferů technologií na univerzitách a výzkumných organizacích by v první řadě mělo jít o to, vydělat nějaké peníze a zbohatnout... a pokud náklady na patent jdou přímo na vrub instituce, stojí za zamyšlení, zda patentovat nebo ne.“ (oslovený expert).

V tomto kontextu je jasné, že diskuse o „řízení ODV“ vykreslená v sekci 1.1 platí i pro výzkumné organizace. V závislosti na struktuře financování, cílech organizace ve výzkumu a vývoji a celkové funkci se mají užívat různé nástroje podle kontextu prováděného výzkumu a vývoje a strategických ohledů.

V tomto kontextu je zajímavé si všimnout aktuálního doporučení Komise ohledně „Zákona o praxi“ provádění transferů technologií pro univerzity a další veřejné instituce výzkumu a vývoje.²³ Toto opatření na jedné straně několika způsoby zaručuje důležitost ne-DV kanálů. Například nahrazuje

²² Viz. přehled literatury v Sampat, B., *The Bayh-Dole Model in Developing Countries: Reflections on the Indian Bill on Publicly Funded Intellectual Property*. UNCTAD - ICTSD Project on IPRs and Sustainable Development. Policy Brief Number 5, October 2009. ICTSD: International Centre for Trade and Sustainable Development, 2009

²³ European Commission, COMMISSION RECOMMENDATION on the management of intellectual property in knowledge transfer activities and Code of Practice for universities and other public research organizations, COM(2008) 1329, Brussels: 10.4.2008

pojem transfer technologie širším konceptem přenosu znalostí, čímž „dláždí cestu“ také pro další (ne) ODV kanály komercializace.

Bez předsudků - jsou-li doporučení ve svém celku skutečně zlatým standardem, co se týče DV, doporučuje EU univerzitám, aby si vytvořily vlastní dlouhodobou politiku ODV. Ta by měla obsahovat pravidla pro výzkumníky, jak zacházet s výsledky výzkumů (např. požadavky na podávání zpráv a zachování tajemství o vynálezech vzniklých na univerzitách). Komise dále doporučuje, že DV by mělo být definováno, ale ponechává zcela otevřené, zda by měly být použity nástroje ODV a pokud ano, tak jaké. Komise obzvláště zdůrazňuje možnost umístit výsledky výzkumu a vývoje na veřejnou doménu.

Pod čarou této exkurze do role ODV v transferu technologií, zejména patentů, jsou tudíž čtyři body:

- ODV, zejména patenty, jsou ústředním tématem mnoha diskusí o komerčním využití výsledků výzkumu a vývoje na univerzitách a výzkumných organizacích.
- Očekávání ohledně příjmů vyplývajících z patentování a licencování jsou obvykle příliš vysoká. Ostatní kanály přenosu technologií/znalostí jsou v mnoha ohledech důležitější.
- ODV a patentování/licencování nicméně hrají roli jako jedna z možností/způsobů komercializace.
- Jedním z klíčových faktorů úspěchu je pevný systém pobídek založený na komerčních ohledech spolu s celkovou strategií výzkumné organizace.

Zejména poslední bod ukazuje, že ODV a patentování/licencování jsou tématem pro řídicí pracovníky.

V další části využijeme příklad společnosti „Imperial Innovations“ z VB, zabývající se transferem technologií, která provádí komerční zhodnocování jménem Imperial College v Londýně, s cílem zdůraznit jak komerční aspekt převažuje nad prostým postupem podávání patentu, což vedlo ke specifickému přístupu k transferu technologií.

Případová studie: Imperial Innervations

Imperial College je největší univerzitou aplikovaných technologií ve Velké Británii. Je také největší institucí ve Velké Británii, co se týče obrátu a příjmu z výzkumu. Škola má silnou mezioborovou výzkumnou základnu a je svou chartou zavázána k výzkumnému prostředí, zejména k aplikacím výzkumu v průmyslu.

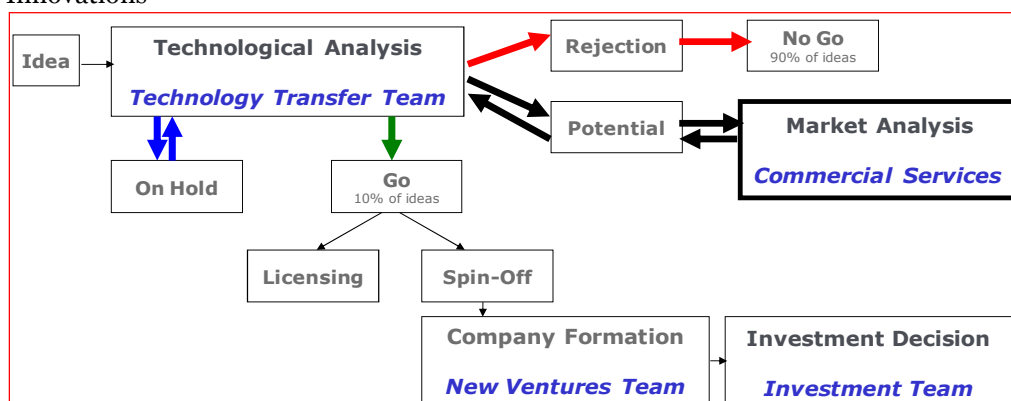
Transfer technologií a komercializaci výsledků výzkumu a vývoje obstarávají Imperial Innovations, zvláštní firma založená Imperial College za účelem transferu technologií v roce 1986. V roce 2006 se Imperial Innovations staly veřejně obchodovatelnou firmou na trhu alternativních investic (ATM) na londýnské burze. Nyní provádí pro Imperial College služby v oblasti transferu technologií na základě smlouvy platné do roku 2020. Avšak Imperial Innovations mohou též komercializovat výsledky výzkumu a vývoje prováděného jinými organizacemi.²⁴

Za pozornost stojí specifický postup, kterým Imperial Innovations rozhodují o užití DV. Jakmile je myšlenka (vynález) poskytnuta Imperial Innovations, je vyhodnocena týmem pro transfer technologií a podrobena technologické analýze. Asi 90% nápadů je zamítnuto. U zbytku je dalším týmem provedena tržní analýza, aby byl zjištěn komerční potenciál. Dle výsledků analýzy je buď projekt pozdržen, nebo začne proces komercializace. Následně je přijato rozhodnutí o kanálech ODV a kanálech komercializace. V zásadě jsou dvě možné cesty: licencování nebo vytvoření dceřiných firem. Je-li zvolena druhá možnost, další dva týmy vytvoří novou firmu (tým pro nový podnik) a činí všechna investiční rozhodnutí (investiční tým).

Je jasné, že patentování je zde předmětem rozhodnutí vycházejících z hodnocení trhu a ne pouze kritérii patentovatelnosti, tím méně na systému, který patenty boduje jakožto výsledek veřejně financovaného výzkumu.

K 20. dubnu 2006 měly Imperial Innovations kapitál v 58 dceřiných firmách a uzavřely více než 100 dohod vyplývajících z výzkumných aktivit školy.

Obr. 13 Výzkum marketingového potenciálu návrhů na nový incomingový projekt v Imperial Innovations

Zdroj: http://www.fitt-for-innovation.eu/index.php?id=fitt_marketing k 30. lednu 2011.

²⁴ Imperial College, společnost pro transfer technologií založená Imperial College London pro působení na the Alternative Investment Market of the London Stock Exchange ("AIM") (the "Flotation"), tisková zpráva, 20. července 2006

3.3.2 Rámec podmínek v České republice

Poté, co jsme osvětlili hlavní body použití ODV při transferu technologií/znalostí, můžeme obrátit pozornost ke specifické situaci v České republice. V České republice mají na patentové a aktivní ODV univerzit a výzkumných organizací hlavní vliv dva faktory:

- **Právní rámec:** Českým legislativním dokumentem, který se zabývá vlastnictvím DV ze státem financovaného výzkumu, je zákon č. 211/2009. Při rozhovorech s předními specialisty na ODV v České republice jsme ke svému překvapení zjistili, jak mnohověrně bývá tento zákon vykládán. Za prvé nám všichni dotazovaní sdělili, že výzkumné organizace mají zajistit právní ochranu výsledků veřejně financovaného výzkumu a vývoje za podmínky, že tyto výsledky lze ochránit pomocí nástrojů systému ODV (§ 16, článek (2)). Nicméně pak se již názory rozcházejí. Někteří experti tvrdili, že výzkumné organizace by měly být dle zákona povinny převést tato práva na orgán, který poskytl finance/grant. To by znamenalo, že Česká republika přijala legislativu, která v různých aspektech zavádí způsob, jímž bylo s ODV zacházeno v USA před Bayh-Dolem. Byl by to systém institucionálního vlastnictví státními orgány.²⁵ Na druhé straně, další dotazovaní a jejich komentáře ujišťovali, že zákon č. 211/2009 vlastně znamená přijetí legislativy v Bayh-Dolově stylu. Znamená to, že ve formulaci tohoto zákona v češtině dochází k nejasnostem – věc, která zatím není zcela zřejmá, protože dosud nedošlo k žádným soudním přím v této záležitosti. Nemůžeme posoudit, kdo z dotazovaných – všichni renomovaní experti – má pravdu. Nicméně doporučujeme přezkoumání legislativy.
- **Metodika hodnocení:** Metodika hodnocení pro hodnocení výsledků výzkumu a vývoje z roku 2010 přiděluje body různým výstupům výzkumu a vývoje, zejména patentům, užitkovým modelům a průmyslovým designům.²⁶ Tyto body takřka klasifikují výsledky výzkumu a vývoje a jsou základem pro rozhodnutí ohledně financování. Evaluační metodologie jasně hodnotí ODV jako důležitý výstup výzkumu: Bez ohledu na výzkumnou disciplínu je přiděleno 500 bodů za patenty přihlášeny buď u EPO, amerického nebo japonského patentového úřadu. To staví tyto patenty na stejnou úroveň, jak má článek v prestižním odborném časopise, například Nature and Science. Je to také maximální počet bodů dosažitelný za jakýkoli výstup výzkumu. České nebo jakékoli další národní patenty (kromě amerických a japonských) dostávají až 200 bodů za podmínky, že jsou aktivně užívány a out-licencovány. 200 bodů je druhý až třetí nejvyšší dosažitelný počet bodů (výzkumný výstup „vlivný časopis“ vést, po vyhodnocení vzorcem ke 12 až 305 bodům). Další národní patenty, pro něž nebylo (dosud) dosaženo licenčního ujednání, dostávají 40 bodů. Stejný počet bodů je udělen užitným vzorům a průmyslovým designům.

V následující části analyzujeme tyto dvě rámcové podmínky z pohledu ODV. To platí zejména pro analýzu dopadu evaluačního systému – čtenáře se zájmem o analýzu systému jako celku odkazujeme na příslušnou zprávu.

Z bližšího pohledu na ODV vyplývají, bereme-li v úvahu názory dotazovaných expertů, následující zjištění:

- Bodový systém používaný při hodnocení výsledků výzkumu a vývoje je považován za příliš rigidní. Správné řízení ODV potřebuje více svobody pro volbu mezi různými formálními a neformálními strategiemi a nástroji ODV. Přidělování bodů za konkrétní nástroje ODV nedává v tomto kontextu příliš smysl. Tak dochází ke zkreslení v portfoliu nástrojů ODV. *„Je-li k dispozici takové množství bodů za evropské a národní patenty, znamená to, výsledky výzkumu a vývoje, které by měl spíše zůstat tajemstvím, jsou publikovány v patentu. Pro výsledky, které by tak jako tak byly patentovány, bude proces podání žádosti urychlen, což znamená, že výsledky výzkumu a vývoje*

²⁵ Podle této interpretace se orgány, které poskytují financování, mohou nicméně vzdát svých práv na vlastnictví. Výzkumné organizace mají nárok na zpětnou úhradu nákladů spojených se zapsáním IPR. Je-li vyhledána publikace/odkrytí před předáním práv na IPR, výzkumníci potřebují schválení od financujících orgánů.

²⁶ Zajímavé je, že neexistuje žádný výslovný odkaz na copyright, ačkoliv některé typy výstupu se pravděpodobně budou do určité míry shodovat s copyrightem chráněnými pracemi (např. software). Není zde také konkrétní zmínka o ochranných známkách, protože ochranné známky jako takové nejsou výsledkem práce ve výzkumu a vývoji

zůstávají v tajnosti kratší dobu, než by měly. To též podporuje obranné publikování.“ (dotázaný expert)

- Systém podporuje patentování bez komerční hodnoty, kvůli pouhému obdržení bodů. „Výzkumníci to dělají jen kvůli bodům. Z takové činnosti nikdy nebude žádný komerční užitek. A navíc je to nákladné.“ (dotázaný expert). Jediný nástroj ODV, 200 bodový národní patent s licenci, která je na něm založena, má komerční spojitost s požadavky na využití.
- Na technické úrovni evaluační systém podporuje přihlášky mnoha patentů, každý s větším množstvím nároků, přičemž by bylo možné (a snad i proveditelnější) přihlásit pouze jeden patent s mnoha nároky.
- Vedle své rigidity je systém též nekonzistentní v rozdělování bodů mezi různé nástroje ODV. Zejména dostatečně nezohledňuje teritoriální princip, tj. že patenty dnes celosvětově zaručené jsou ve skutečnosti pouze národními právy.

To může zrodit celou řadu strategií k obcházení, alespoň teoreticky. Například (nebereme-li v úvahu strukturu poplatků), uchazeč by mohl nahlásit patent u EPO a označit pouze jednu zemi (např. Německo) jako zemi, kde je patent platný. Takový patent by měl hodnotu 500 bodů, na rozdíl od patentu přihlášeného přímo u německého patentového úřadu. Oba patenty by byly stejné – patent platný pouze v Německu -, ale jeden by měl hodnotu 500 bodů, druhý pouze 40. A ještě hůř: když by z německého patentu plynuly zisky (což by mělo být jeho cílem), stále by se počítal jen za 200 bodů. Takový 200 bodový patent je jistě cennější než 500 bodový patent u EPO, který není komerčně využitelný.

Teritoriální princip také znamená, že regiony, pro něž je vyhledávána ochrana, jsou obvykle vybírány podle komerčních hledisek, např. kde má držitel patentů zřetelný tržní zájem. „Není zcela jasné, proč systém upřednostňuje jisté regiony, např. USA a Japonsko, a jiné (Německo, Francie) ne“ (dotázaný expert)

- Zdůvodnění přidělování 40 bodů užitkovým modelům jako výsledkům výzkumu je též sporné. Užitné modely nejsou z podstaty své definice přezkoumávány. Dokumenty jsou prostě registrovány a jejich obsah není kontrolován. Užitné modely lze tudíž považovat za „snadný výdělek“. To pravděpodobně způsobuje přetlak v registracích užitných modelů, které nemají jiný cíl a výzkumnou či vývojovou podstatu, než doslova „koupit“ institucionální financování. (Což lze vypočítat již v datech ze statistické analýzy v sekci 2.1)
- Co se týče zákona č. 211/2009, tak ti, kteří ho vykládali ve vztahu ke státnímu vlastnictví DV, vyjadřovali značné obavy, že zákon odradí výzkumné organizace od patentování. Výzkumníci a výzkumné instituce nejsou pobízeni k patentování, protože by nemohli těžit ze zisků vytvářených out-licencováním. Navíc, dle jednoho experta, jednání se státními orgány, které mají malé povědomí o záležitostech ODV, bylo obtížné.

V globále byl mezi oslovenými experty konsensus, že současný systém pobídek je vysoce ambiciózní a na mnoha úrovních má vady. Podporuje patentování a aplikace ODV především prostřednictvím zvýšeného množství podání žádostí ochrany DV

, zároveň ale příliš neřeší komercializaci a odpovídající pobídky pro výzkumníky a výzkumné organizace.

Licencování a případ Ústavu organické chemie a biochemie AV ČR

Je zajímavé si všimnout, že Česká republika může být učebnicovým příkladem zjištění uvedeného v sekci 2.3.1, kdy hodnota patentových aktivit výzkumných organizací je velmi zmenšená a koncentrovaná. V kapitole 2.1.2 jsme zaznamenali relativně nízkou úroveň patentové aktivity AVCR (v porovnání s již tak nízkou úrovní univerzit).

Na tomto pozadí může být překvapivé, že příjem z licencí pro AVCR dosahoval 13.2% z celkového rozpočtu Akademie. Průměr v USA je okolo 3% rozpočtů na výzkum a vývoj, průměr EU je ještě nižší.

Příjmy z licencí u AVCR představují 1.13 miliardy korun neboli 46 milionů €, což je významná finanční částka.

Tento úspěch lze v převážné míře připsat jedné instituci, Ústavu organické chemie a biochemie (IOCB). Podle krátkého rozhovoru v tomto institutu pochází 98% licenčních příjmů AV ČR z jedné sady patentů antiretrovirálních léků na HIV a žloutenku vyvinutých a licencovaných IOCB. Ve skutečnosti tým okolo prof. Antonína Holého dokázal ve spolupráci s KU Leuven, se kterou sdílí licenční příjem, vyvinout nejefektivnější současnou léčbu HIV.

Roku 2006 americká biofarmaceutická společnost Gilead Sciences spolu s IOCB založila nové výzkumné centrum, aby otevřela cestu k dalším výzkumům. Gilead darovala více než 1.1 milionu dolarů, aby financovala výzkum v IOCB na dobu prvních pěti let.²⁷ Výsledkem výzkumu Holého týmu bylo několik licencovaných léků: roku 1996 bylo pro trhy v USA a EU schválen Vistide. Viread (tenofvir) může být užíván v USA od roku 2001 pro léčení HIV a Hepsera od roku 2003 na žloutenku B. Truvada, kombinace Vireadu a emtricitabinu, byla schválena FDA roku 2006.

IOCB založil svou vlastní firmu pro transfer technologií (IOCB TTO, s. r. o.), která spojuje práci výzkumných pracovníků a s patentovým a licencovacím procesem.²⁸ Kromě antivirotek hlásí IOCB TTO úspěch též na poli peptidických léků a přírodních substancí. TTO též řídí dceřiné společnosti. Od března 2011 jsou zde dvě hlavní dceřiné společnosti (jedna z nich přitom používá DV i z jiných univerzit mimo Českou republiku a lze ji tak považovat společný podnik tří univerzit).

3.3.3 Pohled výzkumníků a vedoucích pracovníků

Po této obecnější diskusi rámci podmínek pro transfer technologií nyní obrátíme pozornost k samotným výzkumníkům.

Ptali jsme se výzkumných pracovníků, zda by patentování bylo relevantní činností pro výzkumnou skupinu, ve které pracují a děkanů/vedoucích pracovníků jsme se ptali, zda by bylo relevantní pro organizaci, kterou řídí. V závislosti na výzkumné disciplíně a technologickém odvětví je jasné, že zatímco pro určité skupiny nebo výzkumné organizace může být patentování relevantní, pro jiné je méně důležité nebo naprosto nedůležité.

Z celkového počtu 553 odpovídajících na tuto otázku jich 46% odpovědělo „ano“, tj. uznali důležitost patentování pro jejich výzkumnou skupinu. U děkanů tento podíl dosáhl 56% (přičemž odpovídalo celkem 62 děkanů). Vyšší podíl u vedoucích pracovníků lze snadno vysvětlit jejich manažerskou funkcí – ne každý výzkumný pracovník se přímo setkává se záležitostmi ODV, byť jeho výzkumná skupina a/nebo organizace třeba ano.

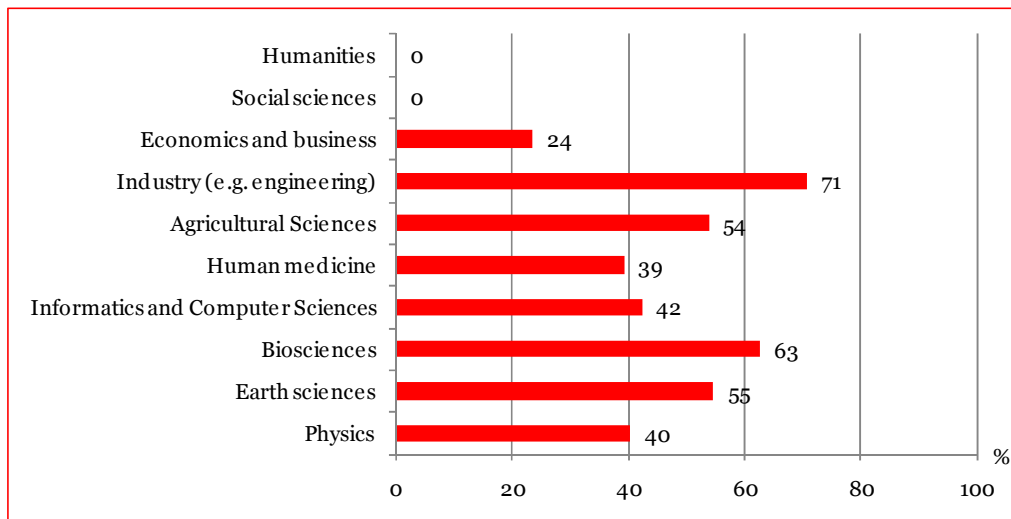
Rozdíly mezi jednotlivými výzkumnými obory jsou znázorněny na Obr. 14. Sklon k patentování je u pouhých 8% z příslušné výzkumné základny (u humanitních a sociálních věd), roste na 24% u ekonomie a podnikání a dosahuje maxima 62% (přírodní vědy) a průmysl/strojírenství (71%). U ekonomie a obchodních oborů vysvětlujeme sklon k patentování více jako zacházení s patenty než jejich skutečné přihlašování. Střední úroveň hodnocení oborů výzkumu ICT (42%), která může někoho překvapit, je zřejmě dána faktem, že zatímco hardwarové aplikace jsou patentovatelné, software obvykle ne.²⁹ Níže uijeme podíl výzkumníků, pro něž je patentování relevantní, jako rozdělení neboli „ochabující“ proměnnou.

²⁷ Gilead Sciences, Gilead Sciences and the Institute of Organic Chemistry and Biochemistry (IOCB) Establish New Academic Research Centre in Prague; Donation by Gilead Honors Leadership of Dr. Antonin Holy in Antiviral Drug Discovery and Development, tisková zpráva, 13. července 2006

²⁸ <http://www.iocb-tto.cz/>

²⁹ Software je obvykle objektem copyrightových omezení. Tudíž IPR hraje v tomto oboru důležitou roli, byť patenty jsou méně relevantní. Avšak je zde šedá zóna, a to v případech, kdy je software součástí hardware (a tudíž splňuje kritéria „technicality“) a tudíž může být patentovatelný. Tyto tzv. „softwarové patenty“ jsou předmětem častých sporů, zejména co se týká USA, kde jsou kritéria pro takové softwarové patenty méně přísná než v Evropě.

Obr. 14 Podíl výzkumníků v %, pro něž je patentování relevantní činností v jejich výzkumné skupině, podle oboru výzkumu

Zdroj: průzkum mezi výzkumníky, n = 553

V dalším kroku jsme se ptali výzkumníků a děkanů na jejich stupeň souhlasu s řadou tvrzení týkajících se transferu technologií. Použitá pětistupňová škála sahá od 1 = „nesouhlasím“ až do 5 = „do velké míry souhlasím“. Jak ukazuje Obr. 15, směrnice ODV nejsou ve výzkumných organizacích považovány za efektivní prostředek zábrany transferu technologií. To platí též pro pobídkové struktury, které jsou překážkami, v průměru „omezeného“ až „mírného“ rozsahu.

Hlavní problémové oblasti naopak mají podle respondentů vztah k průmyslu – např. nalezení vhodných partnerů v průmyslu, nerealistická očekávání od průmyslu a nedostatečná poptávka na straně průmyslu. Zejména výzkumníci z AV ČR si stěžovali na potíže při nacházení vhodných výzkumných partnerů (průměrná úroveň souhlasu 4.1). Zajímavé je, že dotázaní vedoucí pracovníci v průměru považovali zmíněné bariéry za o něco méně relevantní, přestože v globále se s výzkumníky shodovali.

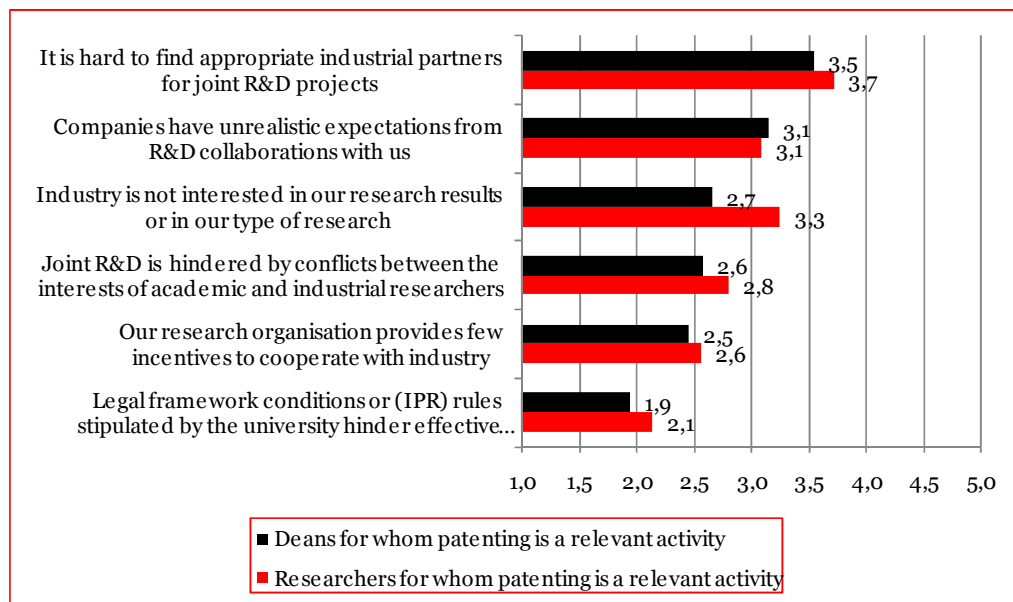
Tyto údaje jsou na jedné straně v souladu s jiným nedávným průzkumem věnovaným transferu technologií. Ve studii provedené Csankem a kol.³⁰ byla prodiskutována otázka nízké poptávky od průmyslu v souvislosti s vědecko-technickým transferem technologií v Jihomoravském kraji. Jedním z hlavních výsledků bylo zjištění, že poptávka pro transferu technologií z velké části přicházela z poboček velkých nadnárodních firem, ovšem tyto firmy se zpravidla zajímaly pouze o určité služby, nikoli o výzkum a vývoj ve větším rozsahu. V takovémto prostředí, s nízkými absorpčními kapacitami průmyslu, může být opravdu těžké najít vhodného partnera pro komercializaci. Přitom spolupráce výzkumu s průmyslem je jedním z klíčových faktorů úspěchu:

„Jedním z klíčových faktorů pro úspěch transferů technologií a institucionálního uspořádání je fungující výzkumná síť...výzkumníci jsou ti, kteří musí navštěvovat příslušné konference a veletrhy také s cílem přilákat průmyslové partnery, protože oni nejlépe znají (nebo by měli znát) své obory a potenciální uživatele výzkumu... to vyžaduje speciální školení v oblasti ODV, neboť výzkumníci musí zajistit, že zájemcům bude prozrazen dostatek informací, ale zase jich nebude příliš, aby bylo zachováno tajemství a/nebo možnost pozdějšího patentování...“ (dotázaný expert)

³⁰ Csank, P., Final Report – Field research of public R&D teams in the South Moravian Region, 2010

Při chybějící absorpční kapacitě průmyslu toho výzkumníci pro úspěšnou spolupráci nemohou příliš udělat. To vyvolává otázku, jsou-li zdroje (čas) na straně výzkumníků dostatečné – bez negativních důsledků na vlastní výzkum a výuku – aby mohla být adekvátně využívána spolupráce s firmami. Na druhé straně jsme též slyšeli od expertů „... že mnoho výzkumníků raději zůstává ve „slonovinové věži“ svého výzkumného prostředí a nikdy nebudou ochotni z ní vyjít a hledat odpovídající partnery pro aplikaci výsledků svého výzkumu a vývoje.“ (dotázaný expert)

Obr. 15 Úroveň shody s výpověďmi týkajícími se transferu technologií a výzkumníky, pro něž je patentování relevantní činností

Aritmetické vyjádření na škále od 1 = nesouhlasím po 5 = souhlasím do velké míry.

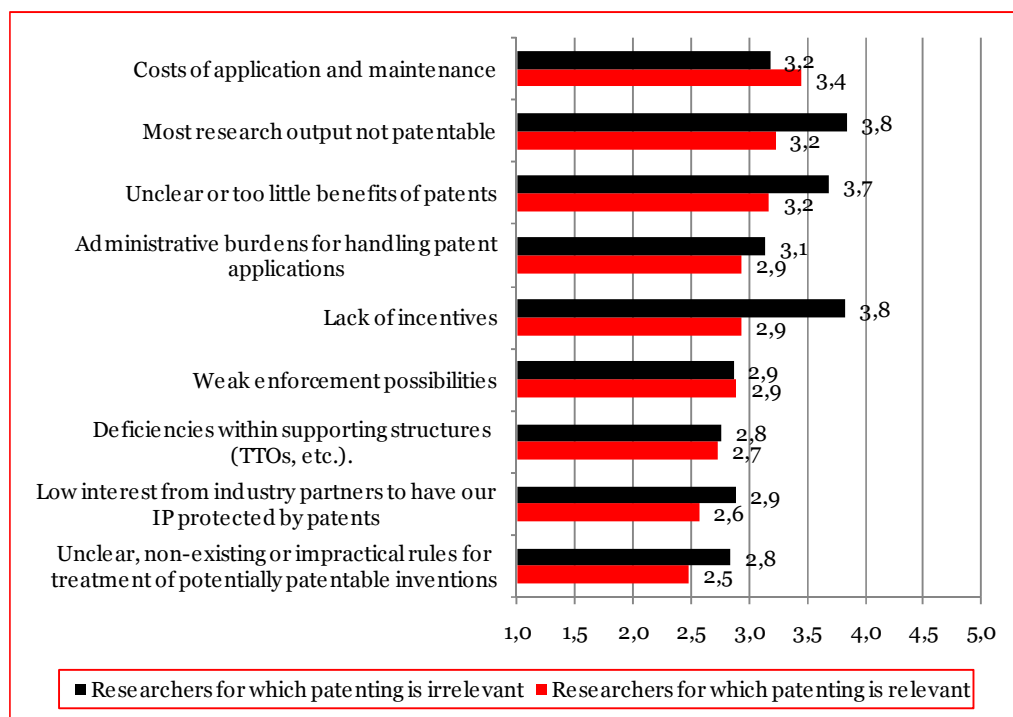
Zdroj: výzkum mezi výzkumníky a děkany, n (výzkumníci) = 485, n (děkani) = 34.

V globále tyto výsledky naznačují, že ODV může být druhotnou záležitostí pro komercializaci výsledků výzkumu a vývoje v České republice. Sekundární v tom smyslu, že na diskusi o záležitostech ODV vůbec nemusí dojít: proces transferu technologie se může zastavit dřív, než je na stole otázka ODV.

Při detailnějším postupu jsme se podívali na překážky patentování. Výsledky jsou prezentovány v Obr. 16. Příslušné kategorie odpovědí/překážky musely být ohodnoceny na pětistupňové škále od 1 = „žádná důležitost“ po „6 = velká důležitost“. Jak se dalo očekávat, většina výzkumníků, pro něž patentování není relevantní aktivitou v rámci jejich výzkumné skupiny, viděla výstup „většina výzkumných výstupů není patentovatelná“ (průměrné hodnocení 3.8), nedostatek pobídek (3.8) a nejasný nebo příliš malý užitek z patentů (3.7) jako nejvýznamnější překážky. To v průměru odpovídá překážkám „vysoké důležitosti“ na naší pětistupňové škále.

Mezi výzkumníky, pro něž je patentování relevantní záležitostí, byly nejčastěji zmiňovanou překážkou náklady (průměrné hodnocení 3.4), za nimiž následovala nepatentovatelnost většiny výsledků výzkumu a nejasný nebo malý užitek z patentů (v obou případech 3.2). Celkový výsledek je, že většina překážek má „mírnou“ důležitost: zejména administrativní břemena, nedostatek pobídek, slabé možnosti vymahatelnosti (každá hodnocena v průměru 2.9). Nebyla jasně formulována nespokojenost s podpůrnými strukturami, jako jsou kanceláře transferu technologií (průměrné hodnocení: 2.7). Ještě méně lze za překážku považovat tlak průmyslu (tedy aby průmysl byl proti tomu, aby si výzkumné organizace patentovaly výsledky výzkumu a vývoje), alespoň dle výzkumníků. Na posledním místě jsou předpisy, které ve výzkumných organizacích upravují zacházení potenciálně patentovatelnými vynálezy.

Obr. 16 Překážky pro vyšší používání patentů, jak jsou viděny výzkumníky, podle relevance patentové aktivity

Zdroj: průzkum mezi výzkumníky, n (skupiny, pro něž je patentování relevantní) = 207, n (skupiny, pro něž patentování není relevantní) = 91.

Rozložení podle typu výzkumných organizací též limitovalo ty, pro něž je patentování relevantní – ukázalo se, že univerzitní výzkumníci hodnotí překážky jako o něco vážnější než jejich protějšky z AV ČR a dalších výzkumných organizací. V případě AV ČR jsou to zejména předpisy týkající se zacházení s potenciálně patentovatelnými vynálezy, které jsou vnímány jako podstatně menší překážka než u výzkumných pracovníků (průměrné hodnocení 2.1 oproti 2.9 od výzkumných pracovníků). AV ČR také hodnotila podpůrné struktury lépe než jejich univerzitní protějšky (2.6 jako průměrné hodnocení coby překážky proti 2.9 od univerzit). Měli méně problémů s partnery z průmyslu (2.3 v. 2.9) a administrativními překážkami patentování (2.7 vs. 3.2).

3.3.4 Hodnocení expertů a závěry

Stejně jako v případě odpovědí z průmyslu byly výsledky průzkumu u výzkumníků a děkanů dány do kvalitativního kontextu zjištění expertů ODV. Stejně jako v případě průmyslu představují nízké povědomí o ODV v akademické sféře a slabý systém pobídek pro oslovené experty větší překážky, než by naznačovaly výsledky výzkumu.

Po zhodnocení všech výsledků (statistiky ODV podání, průzkumy, rozhovory) vyvstávají tyto hlavní překážky pro vyšší aktivity ohledně patentování a ODV:

- *Systém pobídek a preference publikování koresponduje s nízkým povědomím:* Výzkumné instituce dávají přednost prezentování výsledků svého výzkumu publikováním v prestižních časopisech před patentováním. Je to rychlejší a nenese to s sebou žádná finanční či administrativní břemena. Publikace jsou uznávané vědeckou obcí a více přispívají k rozvoji osobní vědecké kariéry. To koresponduje s nízkým povědomím o ODV mezi výzkumníky.
- *Nízká úroveň pobídek k patentování a další ochraně DV vyplývající z formálního uspořádání:* Formální pobídkové struktury platné v České republice představují, navzdory úsilí o prosazení ODV překážku, neboť jsou orientované na výstup, nikoli na hodnotu a nepobízejí výzkumníky a výzkumné organizace dostatečně k „vydělávání peněz“.

- Nezájem o univerzity a AV ČR na exekutivní úrovni: Na exekutivní úrovni je nedostatek zájmu o investování do ODV. To dle oslovených expertů je na jedné straně výsledkem nízkého povědomí a znalostí. Ale také to může být záležitost spojená s načasováním: „*Akademičtí funkcionáři nemají zájem. Jsou voleni na čtyřleté období. Potřebují rychlý úspěch. Patentování je dlouhý proces s nejistým výsledkem – časový rámec mu prostě nepřidá*“ To může být překážkou zejména pro české patenty, které vyžadují využití patentu. Nízký zájem na exekutivní úrovni také trochu potlačuje pobídky expertům k investování do ODV.
- *Nízká poptávka a absorpční kapacita průmyslu:* Poptávka firem po spolupráci je nízká. Výsledkem je to, že výzkumníci nejsou konfrontováni s potřebami průmyslu, což přispívá k malé zkušenosti a know-how s průmyslovou upotřebitelností.
- *Výkonnost kanceláří transferu technologií:* Výkonnost kanceláří transferu technologií (TTO) se jeví jako zlepšující se. Této záležitosti se budeme věnovat v sekci 3.4.

4. Institucionální nastavení v oblasti ODV

4.1 Legislativní rámec

Ptali jsme se dotazovaných expertů na stav legislativy ODV v České republice a na to, je-li třeba ukázat na některé konkrétní slabiny. Celkové hodnocení vyznělo tak, že v legislativním systému nejsou věci, o kterých je třeba mluvit, nebo alespoň žádné, které by si v našich rozhovorech zasloužily pozornost.

Zejména vyvstaly následující body:

- Česká republika je signatářem všech relevantních mezinárodních dohod týkajících se ODV, které definují minimální standard zacházení a vymahatelnosti práv DV. Tyto dohody zahrnují zejména Dohodu o obchodních aspektech práv k intelektuálnímu vlastnictví (TRIPS) spravovanou Světovou obchodní organizací (WTO), Evropskou patentovou konvenci (EPC, od července 2002) a různé smlouvy spravované Světovou organizací intelektuálního vlastnictví (WIPO), jejímž členem Česká republika také je.
- Česká národní legislativa týkající se ODV je prý plně v souladu s mezinárodními závazky a „moderními“ standardy. Pozoruhodnou zvláštností je fakt, že Česká republika je mezi zeměmi, které poskytují ochranu užitkovému vzoru. Maximální lhůta ochrany užitného vzoru v České republice je 10 let. Pozoruhodné je také krátké trvání členství České republiky v některých smlouvách, zejména EPC.
- Následující obrázek vypočítává všechny hlavní české právní předpisy týkající se ODV. Anglické překlady většiny těchto textů jsou k dispozici na webové stránce Úřadu průmyslového vlastnictví ČR.

Obr. 17 Hlavní body legislativy týkající se ODV v České republice v lednu 2011

Č.	Legislativa (zákony)
1	Zákon č. 14/1993 Sb. o opatřeních týkajících se průmyslového vlastnictví
2	Zákon č. 441/2003 Sb. o ochranných známkách, platný od 1. dubna 2004
3	Zákon č. 221/2006 Sb. o vymáhání práv na průmyslové vlastnictví
4	Zákon č. 452/2001 Sb. o ochraně označení původu a geografických označení a o dodatku k zákonu na ochranu spotřebitele
5	Zákon č. 527/1990 Sb. o vynálezech a racionalizačních návrzích
6	Zákon č. 206/2000, ochraně biotechnologických vynálezů a dodatek k Zákonu č. 132/1989 Sb. o ochranně práv na nové rostlinné a živočišné variace, ve znění zákona č. 93/1996 Sb.
7	Zákon č. 478/1992 Sb. o užitných vzorech ve znění pozdějších dodatků
8	Zákon č. 207/2000, o ochraně průmyslových designů a dodatek k zákonu č. 527/1990 Sb. o vynálezech, průmyslových designech a racionalizačních návrhů ve znění pozdějších dodatků
9	Zákon č. 529 /1991 Sb. o ochraně topografie polovodičových výrobků
10	Zákon č. 474/2004 Sb. upravující Zákon č. 207/2000 Sb., o ochraně průmyslových designů a upravující Zákon č. 527/1990 Sb. o vynálezech, průmyslových designech a inovačních návrzích ve znění pozdějších dodatků
11	Zákon č. 375/2007 Sb., kterým se mění zákon č. 452/2001 Sb., o ochraně označení původu a zeměpisných označení a o změně zákona o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů
12	Zákon č. 378/2007 o farmaceutikách a o dodatku k některým souvisejícím zákonům (Zákon o farmaceutikách)

Zdroj: Úřad průmyslového vlastnictví ČR

Kromě našich rozhovorů a podobných rozhovorů vedených Evropskou komisí před vstupem ČR do Evropské unie je ještě jeden ukazatel, který lze použít pro posouzení kompaktnosti české legislativy s mezinárodními standardy: „Speciál 301“, zpráva zástupce americké obchodní kanceláře (USTR), je zprávou poskytující černý list zemí, které mají podle amerických úřadů slabiny v oblasti vymahatelnosti práv DV a příslušné legislativě. Lze diskutovat o tom, je-li americký názor tím správným ukazatelem toho, jak mají záležitosti v ODV legislativě vypadat. Lze ho však brát jako určité východisko pro sporné otázky v právním rámci ODV, jak co se týká tvorby, tak implementace.

Ve vydání zprávy „Speciál 301“ za rok 2009 byla Česká republika zařazena do seznamu sledovaných (Jsou dva takové seznamy: prioritní seznam a „méně kritický“ normální seznam). Americké úřady byly zejména znepokojeny „... významným množstvím pirátského a padělaného zboží na trzích v blízkosti českých hranic s Německem a Rakouskem, zejména proto, že některá z těchto trhů se nacházejí na státem vlastněných pozemcích.“³¹ Přijetím akčního plánu ODV na poli vymáhání uzákoněním vyšších trestů za trestné činy související s ODV počátkem roku 2010 byla Česká republika ze seznamu sledovaných ve zprávě „Speciál 301“ za rok 2010 vyjmuta. Pro srovnání: ve zprávě za rok 2010 je na prioritním seznamu sledovaných Kanada, na standardním seznamu pak Finsko, Řecko a Itálie.

³¹ Kancelář obchodního zástupce USA, 2009 Special 301 Report, 30. dubna 2009

Není bez zajímavosti si povšimnout, jak se někteří z dotazovaných staví k roli právního systému. Podle mnohých z nich nejde v první řadě o právní systém, ale o jeho výklad různými institucemi:

„Většina zemí, dokonce i těch méně vyvinutých, má zavedenu rozvinutou legislativu ODV. Rozdíl je ve dvou věcech: Zaprvé objem zdroj, který mají k dispozici instituce zabývající se ODV. To určuje rozsah poskytované podpory, kvalitu prováděných zkoušek, a míru, do které je vymáhání úspěšné. Za druhé je to přijetí systému klíčovými skupinami uživatelů a institucemi.... Má potřebné široce rozšířené povědomí o ODV.... zvenčí je viditelná součinnost různých institucí v záležitostech týkajících se ODV, spolehlivost a pružnost systému... v méně vyvinutých systémech zabere získání rozhodnutí o ODV hodně času, know-how o ODV je soustředěno v rukou několika lidí a jestliže tito lidé odejdou ze své instituce, know-how odejde s nimi.“ (dotázaný expert)

4.2 Instituce a poskytovatelé služeb ODV v zemi

4.2.1 Přehled

V této sekci popíšeme instituce a podpůrné struktury působící v České republice v oblasti ODV, jejichž cílem je – přímo či nepřímo – podporovat podniky (zejména malé a střední podniky) a další zájemce v kvalifikovaném užívání ODV.

Volíme institucionální přístup a rozlišujeme mezi soukromě a (alespoň částečně) veřejně financovanými službami a poskytovateli. Díváme se pouze na služby dostupné na celostátní nebo krajské úrovni – služby, které jsou dostupné celoevropsky (zejména prostřednictvím Helpdesku ODV u Evropské komise, Evropské sítě podnikání (EEN) s jejich nabídkami ohledně propojovacích akcí a databázi transferů nebo nabídky (EPO), nejsou popsány. Primárně si rovněž všímáme služeb, které se týkají ODV. Ty služby a nabídky, které „také mohou“ podporovat činnosti se vztahem k ODV, jsme vzhledem k praktickým záležitostem uvažovali v menším rozsahu (pokud se nejedná o záležitosti s větší viditelností a dopadem).

4.2.2 Veřejné instituce a jejich nabídka služeb

Identifikovali jsme následující veřejně financované poskytovatele:³²

- Úřad průmyslového vlastnictví ČR (ÚPV ČR)
- Systém patentových knihoven
- CzechInvest
- Jihomoravské inovační centrum
- MŠMT

Úřad průmyslového vlastnictví ČR

Hlavní a ústředně financovanou podpůrnou strukturou v zemi je Úřad průmyslového vlastnictví ČR (ÚPV ČR), který má sídlo v Praze. Ten má zodpovědnosti národního patentového úřadu a jeho primárními úkoly jsou zacházení s průmyslovým vlastnictvím, tj. přezkušování a garantování patentových přihlášek, registrace užitečných vzorů, zacházení s průmyslovými designy, ochrannými známkami a zeměpisnými označeními. Navíc je ÚPV aktivní také v mezinárodních jednáních v záležitostech ODV a také je aktivní ve tvorbě strategií ODV.

Zajímavý je v tomto kontextu rozsah služeb, který přesahuje tradiční proces přezkušování a udělování, obvyklý pro patentové kanceláře a poskytuje přímou podporu v jednáních ohledně záležitostí ODV. Tyto „služby s přidanou hodnotou“ lze rozčlenit do následujících kategorií:

- Výzkumné služby
- Vzdělávací a publikační aktivity

³² Brali jsme v úvahu pouze ty instituce, pro které není IPR naprosto okrajovou činností.

Výzkumnými službami je myšlena skupina služeb, které poskytují podporu při průzkumu ODV, což jsou zejména databáze patentů.

Obr. 18 popisuje výzkumné služby poskytované ÚPV ČR. Vyhledání skupin patentů a vyhledání právního stavu dokumentu jsou zpoplatněna fixními cenami (500 Kč a 200 Kč). Další vyhledávání jsou založena na přístupu do mezinárodních databází a za ně jsou účtovány proměnné ceny: cena za minutu spojení s databází (30 Kč), cena za hodinu práce zaměstnanců ÚPV ČR (400 Kč) a cena za přístup do příslušné databáze. Hledání ochranných známek a užitečných vzorů má své vlastní cenové schéma. Proces hledání trvá jeden až čtyři týdny podle stupně obtížnosti. Některé služby si však také za příplatek lze objednat „expres“.

Pokud jde o vzdělávací aktivity, tak ÚPV ČR založil Školící institut průmyslového vlastnictví, což je vzdělávací a vydavatelská instituce. Její nejznámější aktivitou je nabídka dvouletého studijního programu (s dvoudenními tréninkovými jednotkami, které se konají jednou za měsíc). Tento kurz je zakončen sepsáním studentské práce a ústní zkouškou. Absolventi se nestávají patentovými zástupci, ale složení zkoušky znamená získání bodů pro následnou zkoušku patentového agenta (zástupce). Předpokládá se, že absolventi těchto kurzů budou pracovat v patentových informačních odděleních nebo v úřadech patentových zástupců. Kromě tohoto kursu jsou v nabídce i školení menšího rozsahu a postgraduální semináře.

Obr. 18 Výzkumné služby nabízené českým Úřadem průmyslového vlastnictví

Číslo	Služba	Popis
Fyzická zařízení		
1	Čítárny	ÚPV ČR má čítárnu, kde si zájemce může půjčit a prolistovat dokumenty a specifikace patentů. Její fungování je podobné normální knihovně.
Služby poskytované zaměstnanci ÚPV ČR na žádost zákazníků		
2	Vyhledání právního stavu dokumentu	Vyhledávání pro zjištění, zda je dokument dosud platný, nebo jeho platnost již skončila.
3	Vyhledávání rodin patentů	Vyhledávání s cílem najít patentové specifikace týkající se stejného vynálezu, uchazeč a autor v různých zemích.
4	Vyhledávání jmen	Vyhledávání dokumentů konkrétního autora nebo uchazeče/majitele průmyslových práv.
5	Vyhledávání modernosti	Vyhledávání „předchozího stavu“ ve specifické oblasti zájmu (např. vyhledávání toho, co je již patentováno nebo veřejně a známo a tak vytváří nepatentovatelný stav)
6	Vyhledávání textových, číselných a kombinovaných obchodních značek	Prohledávání mezinárodních databází obchodních značek
7	Vyhledávání vnějšího vzhledu výrobku	Prohledávání databází průmyslových designů
8	Kopírování	Tato služba odkazuje na možnost získat kopie patentových specifikací (na základě písemné objednávky)
9	Monitorování stavu ve vybraných oblastech technologie	Tato služba poskytuje možnost pravidelně monitorovat nové patentové aktivity ze zvolené oblasti (definované uživatelem) a nechat výsledky posílat zákazníkovi.

Zdroj: ÚPV ČR, *Informační a vzdělávací aktivity Úřadu průmyslového vlastnictví*, 11/2005 a ÚPV ČR, *Služby pro veřejnost v oblasti průmyslového vlastnictví*

ÚPV CR se také angažuje v aktivitách směřujících ke zvyšování povědomí o ODV a publikuje množství informačních brožur a letáků o záležitostech ODV. Dále ÚPV CR vydává časopis Průmyslové vlastnictví a účastní se výstav a veletrhů.

ÚPV CR také zavedl, zatím s částečným úspěchem, „IP Prediagnosis scheme“ vyvinuté Francouzským patentovým úřadem. Česká „IP Diagnosis“ má za cíl poskytnout bezplatné hodnocení stavu (první audit DV) pro zájemce z řad malých a středních podniků.

Kromě ÚPV CR je významnou podpůrnou strukturou síť **patentních knihoven**. Patentní knihovny existují po celé Evropě a patří mezi nejstarší podpůrné struktury v oblasti ODV (v Německu sahá jejich původ až do konce 19. století). Jejich tradiční oblastí působnosti je poskytování čítáren pro patentové dokumenty na regionální úrovni. Smyslem je, aby zájemci nemuseli navštěvovat ústřední patentové kanceláře kvůli dotazům. V době elektronického přístupu k databázím prostřednictvím internetu prochází tato funkce stále větší zkouškou, a tudíž vzniká i tlak na tato centra a knihovny, aby poskytovaly „přidanou hodnotu“.

Obr. 19 uvádí přehled příslušných patentových knihoven v České republice

Číslo	Umístění	
1	Brno	PATKNIH CENTRUM BRNO v Moravské knihovně
2	Hradec Kralové	PATKNIH CENTRUM HRADEC KRALOVE ARID o.s.
3	Hradec Kralové	PATKNIH CENTRUM HRADEC KRALOVÉ ve Vědecké knihovně Hradec Králové
4	Olomouc	PATKNIH CENTRUM OLOMOUC ve Vědecké knihovně Olomouc
5	Ostrava	PATKNIH CENTRUM OSTRAVA v Moravskoslezské vědecké knihovně
6	Pardubice	PATKNIH CENTRUM PARDUBICE v Krajské obchodní komoře
7	Plzeň	PATKNIH CENTRUM PLZEŇ ve Vzdělávací a vědecké knihovně Plzeňského kraje
8	Praha	PATKNIH CENTRUM PRAHA I.P. EURO,s.r.o.
9	Praha	INSTITUT OCHRAN PRŮMYSLVÉHO VLASTNICTVÍ při Metropolitní univerzitě v Praze
10	Ústí nad Labem	PATKNIH CENTRUM ÚSTÍ NAD LABEM v Severočeské vědecké knihovně

Zdroj: EPO

Agentura CzechInvest nabízí finanční pomoc při plnění práv průmyslového vlastnictví. Příslušný program vychází ze Strukturálních fondů na léta 2007 až 2013. Zejména při realizaci Operačního programu Podnikání a inovace, který spolufinancuje inovační projekty ve výrobních odvětvích a příbuzných službách, které jsou prováděny mimo oblast hlavního města Prahy, mohou uznatelné náklady projektu též pokrýt patentové plnění. Do konce roku 2010 bylo podáno 492 přihlášek k ochraně DV a 204 titulů již bylo oceněno.

Jihomoravské inovační centrum založilo roku 2006 fond pro patenty a licence. Malé a střední podniky a fyzické osoby mohou obdržet až 400 000 Kč jako půjčku splatnou v pěti letech od přihlášky pro financování. Půjčka může pokrýt až 8% všech nákladů na registraci patentu nebo užitého vzoru. Dále je během tohoto období příjemcům přidělen konzultant, se kterým mohou prodiskutovat otázky týkající se patentování, ale i hledání obchodního partnera pro chráněné technologie či obchodní strategie obecně.

MŠMT řídí Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost (OP VK), který umožňuje žádat o prostředky z Evropského sociálního fondu (ESF). Prioritní osa 2 (lidské zdroje ve výzkumu a vývoji) má specifický cíl, kterým je růst atraktivity a zlepšení podmínek pro pracovníky ve výzkumu a vývoji a popularizace výsledků VaV. Náklady na vzdělávání v oblasti DV a transferu technologií jsou způsobilými náklady v rámci tohoto programu.

Podobně existují i možnosti vzdělávání v rámci Operačního programu Výzkum a vývoj pro inovace (OP VaVpI) a Operačního programu Podnikání a inovace (OPPI). Tyto možnosti vzdělávání mohou být zaměřeny na ODV. Z našich rozhovorů však vyplývá, že zmíněné možnosti financování vzdělávání v oblasti ODV z prostředků operačních programů by mohly být využity více.

4.2.3 Soukromé instituce

Podpora v oblasti ODV je ve všech zemích primárně poskytována patentovými advokáty/agenty a v menší míře právníky. Patentoví advokáti nejsou advokáty ve smyslu ukončeného právního vzdělání. Spíše jsou původní profesí vědci nebo technici a musí absolvovat nástavbové (právní) vzdělání, aby se stali patentovými advokáty.

Je nutno odlišovat evropské a národní (tj. české) patentové advokáty. Ti druzí nemohou zastupovat své klienty v záležitostech EPO, protože národní patentoví agenti smí zastupovat pouze před národními patentovými úřady a soudy. Chtějí-li se stát mezinárodními patentovými advokáty, musí složit příslušné zkoušky. Některé země (např. Švýcarsko, ale také Česká republika) v minulosti nedodržovaly speciální postup pro evropské patentové agenty. V těchto zemích se bylo možné stát evropským patentovým agentem pouhým prohlášením.

Pro poskytnutí přechodné fáze bylo v České republice vytvořeno tzv. „dědečkovské“ pravidlo. Podle něj mohli patentoví agenti, kteří v minulosti směli působit jako evropští patentoví agenti, pokračovat v této činnosti i v budoucnu. Noví evropští patentoví agenti však museli podstoupit školení a zkoušky předepsané EPO.

Podle České komory patentových agentů nyní smí působit 223 registrovaných patentových agentů. 116 z nich jsou zároveň registrovaní evropští patentoví agenti (včetně těch, kteří využívají „dědečkovského“ pravidla).

4.3 Podpůrné služby ODV v dalších zemích

V této sekci se podíváme na tři podpůrné systémy ODV se zaměřením na malé a střední podniky a podporu průmyslu v dalších zemích: Maďarsku (vybráno pro podobnou velikost a průmyslový rozvoj), Rakousku (podobná velikost, ekonomicky rozvinutější) a Švýcarsku (jako kontrast k případu Rakouska).

4.3.1 Maďarsko

V Maďarsku lze stejně jako v České republice za hlavní orgán poskytující a koordinující služby ODV zejména pro malé a střední podniky považovat Maďarský patentový úřad (IPO). Zejména provozuje program VIVACE+, (což znamená 'Action Plan Promoting Industrial Property Competitiveness of Entrepreneurs' = Akční program pro podporu konkurenceschopnosti podnikatelů v oblasti průmyslového vlastnictví), kde jsou malé a střední podniky jedinou cílovou skupinou. Jeho cílem je vybudovat síť a služby, podporovat povědomí (např. konzultacemi) pro malé a střední podniky užitím systému ODV. VIVACE+ lze považovat za zastřešující program pro většinu služeb ODV vyvíjených v Maďarsku a zahrnuje mnoho veřejně financovaných maďarských orgánů (např. Národní úřad pro výzkum a technologie), které jsou též aktivní v poskytování podpory ODV malým podnikům. Kromě VIVACE+ úřad též poskytuje služby ODV databáze.

Dalšími důležitými poskytovateli služeb jsou:

- Na národní úrovni jsou konzultační a poradenské služby v oblasti ODV primárně nabízeny Federací technických a vědeckých společností (MTESZ), „SEED“ Nadací pro ekonomický rozvoj drobného podnikání, Maďarskou asociací pro inovace neboli inkubátorovým programem „INNOSTART“. Národní úřad pro výzkum a technologie (NKTH) v rámci programu INNOCSEKK PLUSZ poskytuje služby prohledávání databází patentů a konzultační služby ODV ve vztahu domácím patentovým podáním a různým typům inovačních projektů.
- Na regionální úrovni byl stejně jako v České republice ustaven systém šesti patentových knihoven, ale s přímým institucionálním napojením na univerzity. Kromě těchto knihoven byly ustaveny menší informační body ODV při regionálních obchodních komorách. Těchto devět bodů nabízí zvyšování povědomí a příslušné služby. Ekvivalentní nabídku též poskytuje šest regionálních

agentur pro inovace. Bylo založeno devět univerzitních kanceláří pro transfer technologií, v mnoha případech jako „integrované nabídky“ s PATKNIH funkcí. Pro všechny služby je VIVAVE nástrojem pro koordinaci činností poskytovatelů služeb.

Závěr

Maďarské portfolio služeb se zdá být velmi obsáhlým a dělá dobrý dojem zejména programem VIVACE a hustou sítí regionálních informačních a koordinačních bodů koordinovaných VIVACE.

Avšak výzvu představuje udržování silné angažovanosti všech partnerů a jsou signály, že existují velké rozdíly v kvalitě služeb poskytovaných v jednotlivých regionech v závislosti na osobě, která službu poskytuje (to navzdory úsilí HPO mít v každém regionálním bodě jistý standard kvality). Nicméně základní služby pro zvyšování povědomí o ODV a informační materiály jsou k dispozici a organizační uspořádání funguje. Kvalita poskytovaných služeb – jakkoli obtížné je ji v rámci této analýzy měřit – se dle obecného mínění zlepšuje, navzdory výše zmíněným rozdílům v kvalitě jednotlivých poskytovatelů.

V současnosti jsou snahy zavést v Maďarsku IP Prédiagnosis scheme. Bez takového schématu – mimo velmi základní opatření pro zvyšování povědomí a poradenství – se zdá systém být dosti zaměřen na patenty. Opatření pro odvětví spojená s copyrightem takřka nejsou vidět. Navzdory tomuto dojmu se podpůrný systém zdá být dobře vyvinutý s fungující celostátní koordinací. Nejpravděpodobnější výzvou je zajištění dostatečného pramene zdrojů pro zajištění trvale dobrého výkonu. Nicméně pramen zdrojů také znamená omezení nových a náročnějších, tj. expertní know-how vyžadujících tudíž nákladnějších služeb.

4.3.2 Rakousko

V Rakousku existuje v oblasti ODV hustá síť nabídek jak na národní tak na regionální úrovni. V porovnání s dalšími zeměmi ale národní patentové úřady hrají menší roli. Hlavní podpůrné programy a služby jsou v nabídce centrální banky AWS (Austria Wirtschafts Service).

V nabídce jsou zejména následující služby:

- Na národní úrovni oddělení patentování a licencování centrální banky. To řídí řadu programů: Program ochrany inovací (IPP) poskytuje granty a rady pro vymáhání práv DV v zahraničí, zejména v Číně. „Tecma“ je organizací s úkolem pomáhat výzkumným institucím při komercializaci jejich vynálezů, například hledáním partnerů. Až do roku 2010 státem financovaný program ‘uni:invent’ nabízel centrálně řízené portfolio služeb univerzitám, což je jinak typické pro TTO. Financování bylo ukončeno, ale služba je dále k dispozici univerzitám, kteří za ni nyní musí platit.

Kromě AWS nabízí řadu služeb a školení národní patentový úřad a to prostřednictvím řady svých produktů s různými podmínkami plateb a doručení. Aws a národní patentový úřad nedávno přijaly program „discover IP“, rakouskou verzi francouzského programu IP Prédiagnosis.

Jsou také iniciativy s konkrétním zaměřením. Například rakouská Federální průmyslová komora řídí program pro kreativní odvětví se dvěma nabídkami zaměřenými na ODV, přesněji na copyright: depozitář dat pro prokázání dat děl a dále materiál pro zvyšování povědomí.

Pozornost si zaslouží také skutečnost, že Rakousko zřídilo národní kontaktní bod ve formě člověka, který je zodpovědný za monitorování a implementaci ‘IP Code of Practice’ Evropské komise. Za tímto účelem NCP zorganizoval sérii seminářů s klíčovými osobami.

- Na regionální úrovni vyčítají nabídky služeb či větší regionální inovační agentury a obchodní komory. Hlavní nabídkou je organizace veřejně přístupných konzultačních dní s patentovými advokáty jedenkrát měsíčně v každé spolkové zemi. V rámci této nabídky poskytují patentoví advokáti malým a středním podnikům první konzultaci zdarma. Další služby na regionální úrovni zahrnují vyhledávání informací o patentech, byť ne v každé spolkové zemi. Nicméně tyto služby nejsou uznávány EPO jakožto PATKNIH. Jedinou PATKNIH v Rakousku je samotná národní patentová knihovna. Co se týče transferu technologií, několik regionálních agentur provozuje programy, které by měly pomáhat při hledání výzkumných partnerů pro firmy.

Závěr

Rakouské portfolio služeb ODV patří mezi ty větší v Evropě a zahrnuje pozoruhodné množství služeb jak na národní tak regionální úrovni. Přitom zejména na regionální úrovni se tyto služby zaměřují spíše na patenty poskytovaním veřejně přístupných konzultačních dnů a vyhledávání informací o patentech. Nejnovější nabídky na regionální úrovni jdou dále. To se týká zejména služby discover.ip, ale také služeb pro kreativní odvětví poskytovaných Rakouskou průmyslovou komorou. Tím, že discover.ip spolupracuje s Rakouským patentovým úřadem, stává se tato služba jednou z mála v Evropě, která ukazuje tento dobrý (ze systémového pohledu) prvek dobré praxe.

Nicméně, mnohé tyto služby jsou tak nové, že musí být teprve ověřeny v praxi, aby bylo možno vyhodnotit jejich efektivitu a výkonnost dle příslušných měřítek. Také je zde otázka zda úsilí o spolupráci a koordinaci (např. mezi patentovým úřadem a Aws, ale i dalšími hráči) může být dále vylepšeno a také efektivitu a výkonnost mnohých opatření (zejména na regionální úrovni) je nutno teprve spočítat.

4.3.3 Švýcarsko

Ačkoliv velikostí je Švýcarsko s Rakouskem srovnatelné, jeho přístup k záležitostem ODV je v mnoha ohledech naprosto odlišný. Převažující je snaha udržet státní intervenci do trhů co možná nejnížší, takřkajíc na absolutním minimu.

Tento přístup se také odráží v úrovni podpory ODV. Klíčovým hráčem je Švýcarský federální institut intelektuálního vlastnictví (IPI). IPI je podobný českému ÚPV v tom smyslu, že je také přímo podřízen vládě a provádí hlavní portfolio činností spojených s ODV. Oproti českému ÚPV je také zodpovědný za copyright. Kromě IPO je zde Švýcarská komise pro inovace a technologie (CTI), která poskytuje počáteční podporu v oblasti high-tech.

Vynikají následující služby:

- Nabídky IPI podřídily a personalizovaly úvodní školení o vyhledávání patentů na půdě IPI. Takzvané „doprovázené vyhledávání patentů“ trvá asi půl dne. Dále IPI nabízí informační materiály. Jako výsledek nedávného průzkumu byla spuštěna webová stránka pro malé a střední podniky. IPI se též angažuje ve školení. Další služby, například v oblasti vyhledávání informací o patentech, jsou nabízeny za tržní ceny.
- CTI poskytuje podporu ODV prostřednictvím programů zaměřených na high-tech odvětví: „Venturelab“ je série seminářů pro nově založené firmy, přičemž některé ze seminářů se taktéž zaměřují na ODV. V rámci druhého programu „CTI star-up“, který pomáhá nově založeným firmám v jejich začátcích a na konci jim poskytuje osvědčení, jsou najímání externí experti ODV jako „DV koučové“ a poskytují firmám příslušné poradenství a hodnocení.

Regionální podpůrné struktury fungují zejména jako kontaktní místa pro profesionály ODV a federální nabídky. Ve skutečnosti většinu podpory v oblasti ODV poskytuje soukromý sektor (konzultační firmy a patentoví advokáti).

Závěr

Výsledkem je, že zatímco počet podpůrných programů je nízký, Švýcarsko exceluje v nabídce těch služeb, u kterých považuje za nutné, aby je nabízel stát. Nicméně klíčovou výzvou je viditelnost a přijatelnost švýcarského IPI jako životaschopného poskytovatele služeb v rámci švýcarského inovačního systému.

4.3.4 Obecné hodnocení

Mezinárodní příklady ukázaly zajímavé skutečnosti, z nichž se Česká republika může učit: Koordinaci činností klíčových zainteresovaných stran (Maďarsko), spolupráci mezi patentovými úřady a dalšími institucemi v oblasti podpory inovací (Rakousko, discover.IP) nebo zakomponování služeb ODV do dalších programů (Švýcarsko).

Navzdory takovýmto příkladům dobré praxe jsou v oblast ODV problémy viditelné ve všech zemích. Mohou být příklady dobré praxe, které jsou rozptýlené po celé Evropě, ale je obtížné zaznamenat všechny prvky sjednocené v jedné nabídce nebo akademickém uspořádání. Typickými problémy jsou

zaměření na patenty (podpora zaměřená na zvýšený výstup v oblasti patentů) nebo izolované jednání patentových úřadů v inovačních systémech.

Níže představujeme přehled prvků dobré praxe v poskytování služeb ODV. Jsou založeny na analýze celé škály podpůrných programů ODV, jsou generické a tudíž použitelné pro vytvoření mnoha různých typů podpůrných programů a služeb.

Obr. 20 Generické prvky dobrého poskytování služeb ODV SME jak byly uvedeny v předchozích studiích

Číslo	Prvek dobré praxe	Zdůvodnění
1	Kompetence zaměstnanců	ODV je považováno za dosti komplikovanou záležitost. Dobrou radou je zvažovat právní záležitosti, technické záležitosti a záležitosti řízení (ty poslední též s ohledem na odvětví). DV know-how by v ideálním případě mělo zahrnovat všechny formy ochrany DV. V neposlední řadě, vinou nedostatečné nabídky v terciární sféře je vzácná a tudíž úzkoprofilovým aspektem pro poskytovatele služeb ODV.
2	Integrované soubory namísto izolovaných nabídek při odpovídajícím množství zaměstnanců.	Služby, kde je nabízeno několik služeb ODV současně, na jedné straně fungují lépe než „osamocené“ nabídky, protože snadněji dosahují synergie expertíz (prostřednictvím komisí expertů) V této záležitosti je též nutno zmínit otázku kritické masy. Integrovaná služba může tohoto efektu též dosáhnout snadněji, např. prostřednictvím množství zaměstnanců s různými dovednostmi, tvořících „integrovanou“ expertní komisi.
3	Upřednostňování celostátních nabídek.	Celostátní nabídky jsou obvykle upřednostňovány zejména proto, že jejich služby jdou více do hloubky, neboť centrálně je lehčí získat cennou expertízu a tudíž i kritickou masu. Národní nabídku lze také koncipovat tak, aby zabránila rozdrobení podpory ODV.
4	Regionální nabídky na bázi služeb ODV a značení.	Regionální nabídky služeb ODV jsou užitečné tím, že jsou dostupné i „začátečnickům“ z řad malých a středních podniků, neboť poskytují úvodní konzultace a mohou odkázat na externí experty /např. ty z centrálního orgánu, kteří se spojili za účelem hloubkové expertízy nebo profesionály ODV ze soukromého sektoru, tudíž jsou dobrou nástavbou služeb národních. Nicméně pokročilejší malé a střední podniky jsou ochotny cestovat na velké vzdálenosti, aby získaly informace, které potřebují, což omezuje nutnost mít na regionální úrovni kompletní podporné služby.
5	Využití plného spektra nástrojů ODV	Zdá se, že většina služeb v Evropě je zaměřena na patenty. Na důležitou mezihru mezi patentem a dalšími formami ochrany DV často nedochází, což má za důsledek, že 1) v několika (snad jen málo) případech dostaly malé a střední podniky špatnou radu, když si šly pro patent, a 2) ostatní formy ochrany DV, zejména neformální strategie, nejsou vůbec řešeny. Proto je zde potřeba služeb (nebo jejich systémů), které pokryjí plné spektrum nástrojů ODV.
6	Viditelnost	Pro dosažení přiměřené báze zákazníků musí o každé službě vědět malé a střední podniky. To se jeví jako problém zejména u patentových úřadů, které jsou coby poskytovatelé služeb pro malé a střední podniky v inovačním systému relativními nováčky a obvykle nejsou prvními institucemi, k nimž by se firmy obracely o radu v obchodních záležitostech. Přiměřeným řešením je spolupráce s institucemi bližšími kýžené bázi zákazníků (též viz další bod).
7	Součinnost a spolupráce mezi patentovými úřady a rozvojovými/inovačními agenturami	i)relativně špatná viditelnost, ii) skutečnost, že většina služeb ODV je nabízena národními patentovými úřady, stejně jako iii)potřeba, aby řízení ochrany DV bylo integrální součástí řízení inovací si říkají o tento prvek dobré praxe. Spolupráce mezi patentovými a agenturami umožňuje poskytování služeb alespoň na pohled z více zdrojů, vzájemně nezávislých. Spolupráce též umožní vznik vzájemné synergie mezi zkušenostmi agentur a úřadů. Může také vyléčit problém viditelnosti patentových úřadů tím, že jim umožní přístup do zákaznických databází agentur.
8	Jasně demarkační linie a spolupráce uvnitř soukromého sektoru.	Protože současné myšlení dovoluje státní intervenci pouze v případech selhání trhu, je nutno dávat pozor, aby nedošlo k přesycení soukromými poskytovateli, jako jsou patentoví advokáti nebo firmy, poskytující vyhledávání patentů. Zkušenost některých služeb ukazuje, že konzultace se soukromým sektorem během zavádění a uplatňování opatření může toto nebezpečí snížit a nakonec může vést k „vítězství“ obou stran.

Číslo	Prvek dobré praxe	Zdůvodnění
9	Vysoká efektivita přístupu 1:1	Protože ODV je velmi specifickou oblastí, která zahrnuje řadu firemních specifíků, aspekty 1:1 konzultací jsou obvykle velmi efektivní. To by však nemělo vést k interpretaci, že služby, které schéma 1:1 nedodržují, jsou nadbytečné nebo neefektivní. (tj. obrácené tvrzení nemusí být nezbytně pravdivé). Právě naopak, jednotlivé nástroje a služby mohou být využity v 1:1 konzultacích, aby efektivněji poskytl servisní aspekt.
10	Kultura hodnocení	Mnohé z analyzovaných podpůrných služeb nebyly v minulosti předmětem monitoringu a/nebo hodnocení. To má negativní důsledky jak v oblasti odpovědnosti vůči orgánům poskytujícím finance, tak co se týče znalosti specifických potřeb zákaznické báze.

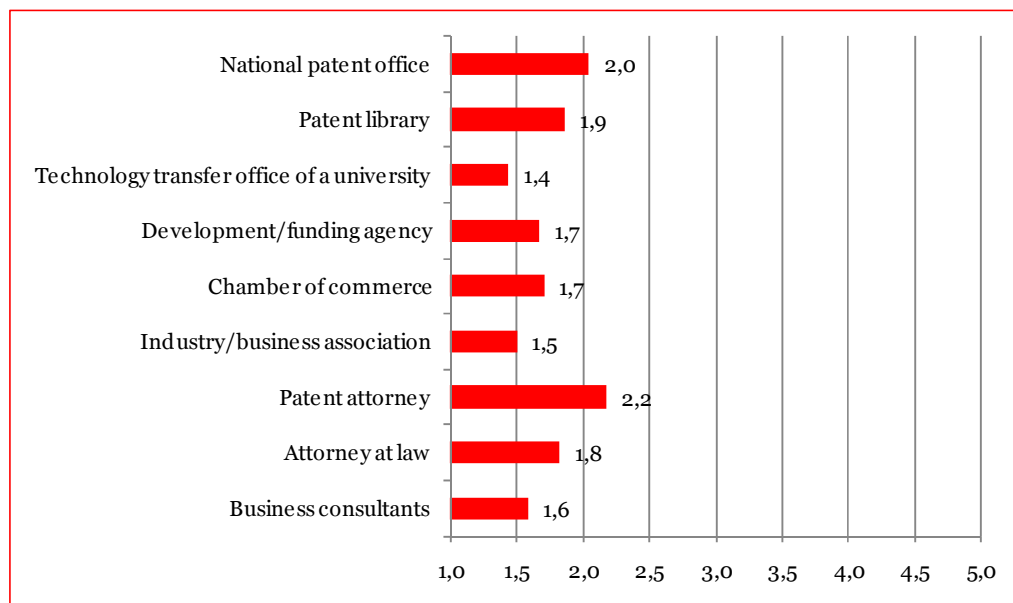
Zdroje: : Radauer, A., *IPR for SEE - Analysis and development of IPR support services in South Eastern Europe*, 2010.

4.4 Vyhodnocení úrovně podpory poskytované klíčovými hráči českého inovačního systému

V této kapitole hodnotíme úroveň užití různých typů poskytovatelů ODV služeb v České republice ze strany průmyslu a v menší míře i ze strany univerzit a výzkumných organizací.

Abychom dokázali vyhodnotit různé typy poskytovatelů služeb ODV v České republice, ptali jsme se na použití těchto poskytovatelů při řešení obchodních otázek ze strany firem. To jsme zaznamenali na pětistupňové škále od 1 = „nikdy“ po 5 = „vždy“. Celkové výsledky jsou zobrazeny v Obr. 21. Zjistili jsme, že celková frekvence užívání externí podpory je dosti nízká. Relativně nejvyšší je užívání služeb patentových advokátů (průměrná frekvence 2.2, což na škále odpovídá hodnocení „zřídka“) a národního patentového úřadu (průměrná frekvence 2.0). Zajímavé – vzhledem k nízkému hodnocení tohoto typu poskytovatele (viz. níže) – je, že na třetím místě jsou patentové knihovny. Obrázek naznačuje, že mnoho typů poskytovatelů (například kanceláře transferů technologií na univerzitách nebo, což je důležitější, výrobní/obchodní asociace) nejsou kontaktovány téměř nikdy. To může vypovídat o tom, že otázky ODV se neřeší buď vůbec, nebo bez externí podpory.

Obr. 21 Frekvence využití různých poskytovatelů služeb pro problémy ODV dle odvětví

*) aritmetická vyjádření na škále od 1 = „nikdy“ do 5 = „vždy“

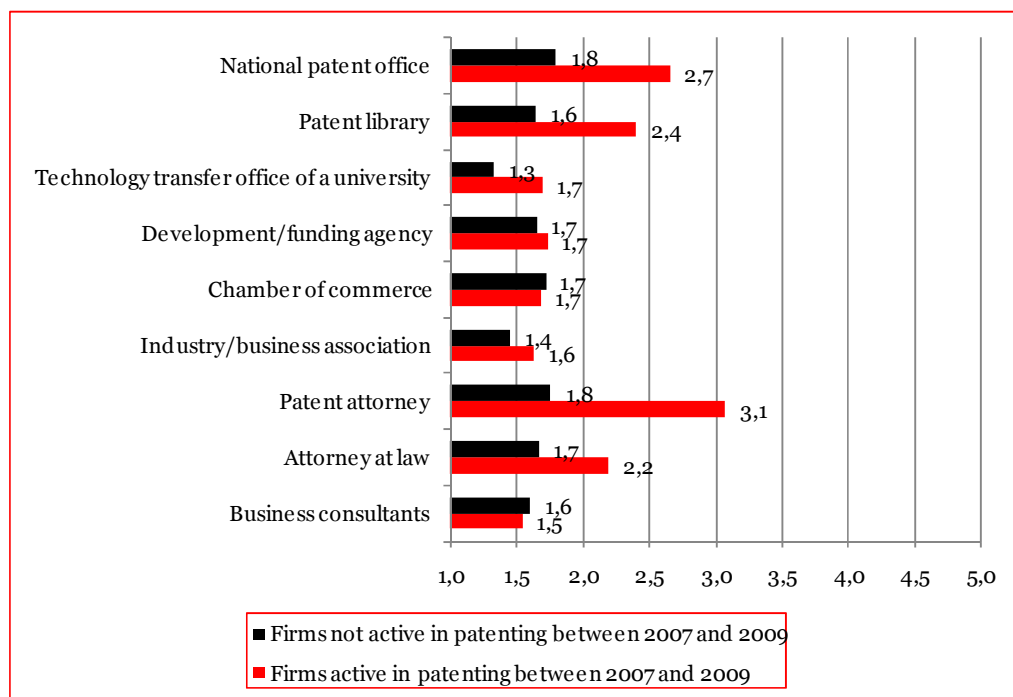
Zdroj: průmyslový výzkum, n = 87

Rozložení Obr. 21 na patentové a nepatentové firmy jasně ukazuje, že požadavky na externí podporu v záležitostech ODV primárně pocházejí od patentových firem. Zatímco ve skupině patentových firem užití patentových advokátů (průměrná frekvence 3.1 neboli „někdy“ dle hodnocení na naší škále), patentových úřadů (2.7), patentových knihoven (2.4) a právníků (2.2) roste, frekvence užití v doplňkové skupině firem vždy zůstává v průměru pod 2.0 (hodnota 2 byla na škále označena jako „zřídka“ užívané). To naznačuje, že v záležitostech patentování³³ může být primárně vyhledávána externí podpora.

Podobný obraz dostaneme, je-li Obr. 21 interpretován podle strategií. Firmy se strategií ODV hledají podporu u externích poskytovatelů častěji – primárně opět u patentových advokátů, národního patentového úřadu a patentových knihoven – než firmy bez strategie.

³³ Struktura firem, které se intenzivně věnují výzkumu a vývoji, může způsobit zkreslení, jsou-li výsledky extrapolovány na český průmysl jako celek, pokud nejsou do velké míry zahrnuty low-tech firmy s malou aktivitou v oblasti výzkumu a vývoje, pro které nejsou určité IPR nástroje (např. obchodní značky) důležité.

Obr. 22 Frekvence využití různých poskytovatelů služeb pro problémy ODV, dle patentových a nepatentových firem

*) aritmetická vyjádření na škále od 1 = „nikdy“ do 5 = „vždy“

Zdroj: průmyslový výzkum, n (patentové firmy) = 26, n (nepatentové firmy) = 61

Srovnání s jinými zeměmi (v tomto případě s Německem, pro které jsou k dispozici srovnatelné kvantitativní údaje³⁴) ukazuje, že základní principy užití jsou shodné, neboť nejdůležitějším poskytovatelem jsou patentoví advokáti. Nicméně celková frekvence užití je v České republice výrazně nižší. Kvalitativní srovnání s východoevropskými zeměmi (Maďarsko, Rumunsko)³⁵ odhaluje, že stejně jako v těchto zemích jsou nejdůležitějšími veřejně financovanými poskytovateli patentové úřady a síť patentových knihoven

Bez ohledu na relativně vysokou důležitost patentových úřadů a patentových knihoven (v porovnání s financováním inovačních technologických/inovačních agentur nebo komor a obchodních asociací) je nutné si uvědomit, že celkově je volba veřejně financovaných služeb v absolutních číslech nízká. To je také v souladu s našimi kvalitativními zjištěními:

- Dotazovaní partneři hovořili o obtížích, které má národní patentový úřad s tím, aby přiměl širší okruh firem k návštěvě seminářů a kursů. A to navzdory dobře psaným informačním a povědomí zvyšujícím materiálům, spolupráci s EPO a pozitivnímu názoru expertů na vyvíjené úsilí. Například zájem o českou verzi podpůrného programu IP Prédiagnosis (v České republice nazvaného IPDiagnosis) – službu vyvinutou ve Francii a díky svému úspěchu a různým příkladům dobré praxe exportovanou do dalších zemí – byl hodnocen jako „nevýrazný“. Někteří dotazovaní experti to připisovali velmi nízkému povědomí, které firmy v České republice o záležitostech ODV mají.
- Navíc byla mezi oslovenými experty výrazná shoda v tom, že ačkoli Český patentový úřad vytvořil služby srovnatelné se západoevropskými zeměmi a velkou odbornost v oblasti ODV, čeští hráči o

³⁴ Blind, K., Cuntz, A., Köhler, F., Radauer, A., *Die volkswirtschaftliche Bedeutung geistigen Eigentums und seine Bedeutung für den Mittelstand (The economic significance of IP and its importance for SMEs)*, Berlin, 2009

³⁵ Radauer, Alfred, *IPR for SEE – Analysis and development of IPR support services for SMEs in South Eastern Europe*, Studijní zpráva pro Workpackage 3 of the IPR for SEE project, Vienna, 2010

tyto služby takřka nemají zájem. To platí nejen pro firmy, ale, což je možná vážnější, pro různé typy institucionálních hráčů na poli české inovace: ministerstva, univerzity, obchodní asociace, obchodní komory a další typy hráčů. Převládajícím názorem bylo, že jejich povědomí o záležitostech ODV je velmi nízké. Naše rozhovory naznačily, že pouze velmi malé jádro expertů má povědomí o záležitostech ODV. Mimo toto jádro povědomí prudce klesá – situace, kterou jsme v zemích jako Rakousko nebo Švýcarsko nezaznamenali, alespoň ne ve stejném rozsahu.

- V tomto kontextu si zvláštní pozornost zaslouží role obchodních asociací a obchodních komor. Většina dotazovaných expertů se shodla, že tyto organizace nevěnují záležitostem ODV takřka žádnou pozornost a postrádají příslušné know-how. To také vysvětluje, proč se firmy na asociace a komory v záležitostech ODV tak málo obracejí. To se sice prokázalo i v dalších zemích, v České republice je však rozsah tohoto problému větší. Toto zjištění je zklamáním, neboť obchodní organizace by měly firmám sloužit jakožto zprostředkovatelé. Obvykle jsou tím prvním, na koho se firmy obracejí s otázkami (nebo komu naslouchají, když je informuje o důležitých trendech a záležitostech v jejich odvětvích). Spoluprací s asociacemi a firmami by český patentový úřad mohl mít lepší příležitost jak dosáhnout až k firmám. Toho lze například dosáhnout publikováním článků o záležitostech ODV v odborných periodících. Takový přístup je mnohem slibnější než hromadně oslovovat firmy formou dopisů: „*Pro malé a střední podniky může být přímý kontakt s Českým patentovým úřadem podobný jako kontakt s firmou, která chce prodávat výrobky, jenž nejsou k ničemu.*“ (dotázaný expert). Podpora průmyslových asociací přináší důvěryhodnost.
- Systém patentových knihoven čelí dle dotazovaných expertů v současnosti velkým výzvám. Jak již bylo řečeno, tradiční funkcí takových knihoven je poskytovat fyzické prostory pro přístup k patentovým databázím. Zájem o funkce v době bezplatného přístupu na online databáze patentů slábne. Přechodu na funkci poskytovatelů s vyšší „přidanou hodnotou“ brání omezené zdroje. Příčinami jsou nízký počet zaměstnanců (ti jsou mnohdy zaměstnání funkcemi klasických knihovníků), nízká odbornost zaměstnanců v oblasti ODV a nedostatek finančních zdrojů. T například znemožňuje knihovnám, aby získaly licence na komerční databáze patentů, které oproti bezplatným nabídkám poskytují přidanou hodnotu služeb. Není bez zajímavosti, že těmito problémy se zabývá program pro spolupráci EPO s patentovými knihovnami a patentovými úřady.
- Mezi dotázanými experty došlo k diskusi v otázce podpory, kterou poskytují čeští patentoví advokáti. Zejména „dědečkovské“ pravidlo pro evropské patentové advokáty bylo ústředním bodem diskusí. Někteří experti prohlašovali, že počet „opravdu kvalifikovaných advokátů je příliš nízký, zatímco jiní ho považovali za odpovídající současné fázi ekonomického vývoje České republiky. Tento nesoulad byl také patrný u firem, které jsme navštívili a kde jsme alespoň jednou slyšeli, že nabídka evropských patentových advokátů je nízká a firma se obrací k patentovým advokátům praktikujícím v zahraničí (např. v Německu). Bez ohledu na tato pozorování bychom se spíše přiklonili k tvrzení, že nabídka odpovídá skutečné poptávce (byť učinit takové prohlášení ve světle dostupných důkazů je obtížné). Stojí za posouzení, zda při nízkém počtu patentových podání u EPO by větší počet patentových advokátů našel v České republice práci a mohl se uživit.
- Co se týče současné role TTO a jejich funkce (funkcí) při podpoře ODV, na straně expertů bylo shoda v tom, že tyto instituce také čelí významným výzvám. Většina jich je mladá a jejich zaměstnanci spíše nezkušení v otázkách ODV. Tato kvalitativní zjištění jsou též podpořena Vaněčkovou analýzou³⁶ stejně jako analýzou Csanka a kol.³⁷ Csank a kol. Identifikovali následující překážky pro rozvoj transferu technologií: „*nedostatečná připravenost vnitřních procedur a nástrojů na pomoc TT...kritický nedostatek zkušených expertů pro řízení a implementaci podpůrných aktivit v oblasti TT...relativně nízké zapojení kvalitních lidí, kteří by upřednostňovali podnikání.*“ (Csank a kol. 2010). Je však nutno poznamenat, že probíhají výrazné snahy s cílem posílit roli TTO v nadcházejících letech.

³⁶ Vanecek, J., *Patenting propensity in the Czech Republic*, ve: *Scientometrics*, sv. 75, č. 2., str. 381–394, 2008

³⁷ Csank a kol., *Final Report – Field research of public R&D teams in the South Moravian Region*, 2010

- Nedostatek odbornosti ohledně ODV a nedostatek náležitě proškoleného personálu jsou skutečně limitujícím faktorem pro celý inovační proces v České republice, což nicméně i platí i pro (všechny) ostatní země v Evropě. Klíčovou otázkou je dostupnost školení a vzdělávání ve vyšších vzdělávacích institucích, zejména na technických univerzitách, obchodních školách a právnických fakultách. V tomto kontextu je považováno za vhodné mít úvodní kurzy o ODV, které zdůrazní zejména obchodní pohled (řízení ODV) již během řádného studia. Specializované programy na postgraduální úrovni, které by školily tzv. „manažery DV“ by mohly být vhodným doplňkem takové nabídky. Společně by takové vzdělávání mělo být schopno, alespoň z dlouhodobé perspektivy, zajistit adekvátní povědomí o ODV v inovačním systému. Situace ohledně vzdělávání v oblasti ODV v České republice je poněkud překvapivá.

Zatímco většina expertů naznačovala možnosti pro zlepšování, byly též hlasy, které tvrdily, že je zaváděno stále více nabídek ODV. V této souvislosti je zajímavé s i povšimnout vzdělávacího programu Metropolitní univerzity v Praze. Tato univerzita nabízí bakalářské studium „průmyslové vlastnictví“ a magisterské a doktorandské studium „mezinárodní a regionální vztahy v průmyslovém vlastnictví“. Aniž bychom chtěli hodnotit kvalitu těchto studijních programů (oba jsou akreditovány), jejich zavedení je inovací nejen pro Českou republiku, ale pro celou Evropskou unii. Ve skutečnosti náš tým neví o žádném podrobném akademickém studijním programu v oblasti ODV na všech úrovních (bakalářské, magisterské a postgraduální).

- Na pozadí slibného vývoje v oblasti vzdělávání k ODV jsou dlouhodobé vyhlídky pro většinu expertů poněkud méně příznivé.

„Nejpalčivější problém není na úrovni studentů a absolventů univerzit. Jejich znalosti a povědomí o ODV se zlepšují, ale jakmile přijdou na pracoviště, mají problém své myšlenky prosadit u svých nadřízených. To platí zejména u velkých státních firem, které jsou více svázány s politikou a kde jsou manažeři často měněni, zpravidla při změně vlády.“ (rozhovor s expertem.)

Mezi experty došlo k převažující shodě, že povědomí na manažerské úrovni u všech organizací provádějících a podporujících výzkum a rozvoj je v České republice klíčovou záležitostí. Poté co jsme zjistili, že ODV je problematikou, které primárně vyžaduje řešení na manažerské úrovni, doporučujeme, aby byla řešena prioritně.

Aby bylo možno dosáhnout příslušných cílů, jeví se jako nezbytné mít zodpovědného člověka na manažerské úrovni, s příslušnými pravomocemi a respektem, který by řídil agendu ODV (tj. vyvíjel a implementoval příslušné strategie ODV). Doporučení „kódu praxe DV“ by usnadnila zavedení takové osoby. Nicméně před veškerou snahu jsme nedokázali identifikovat člověka nebo útvar, který by měl být v čele celé věci (v Rakousku je jím Národní kontaktní bod (NCP) pro „Zákon o praxi“, který pravidelně organizuje schůzky s příslušnými činiteli, připravuje zprávy o pokroku a organizuje další viditelné aktivity).

5. Celkové závěry a doporučení

Celková zjištění ukazují, že obecná úroveň užívání formálních nástrojů ODV, zejména patentů, je v České republice nízká. Na této situaci se podílí několik faktorů: tradice z dob komunismu, struktura průmyslu a stav ekonomického rozvoje by měly být jmenovány na prvním místě. Dalšími faktory jsou například rámcové podmínky užívání nástrojů, například pravidla Evropského patentového systému, díky nimž se nástroje ODV stávají pro české firmy irelevantními. Samozřejmě roli hrají i další překážky, jako náklady a slabá vymahatelnost DV.

Avšak aspektem, který se táhl jako červená niť celým našim průzkumem (zejména rozhovory se specialisty ODV a zprostředkovateli), je nízké povědomí o záležitostech ODV v českém inovačním systému. Zejména na řídicí úrovni různých institucí inovačního systému je nezbytné zlepšit know-how v oblasti ODV. To platí zejména pro univerzity a výzkumný sektor, kde naši partneři v rozhovorech zaznamenali nedostatek zájmu o ODV na řídicí úrovni – což se pochopitelně odráží ve způsobu, jakým je s DV nakládáno. Jak ukazují moderní výzkumy, ODV je třeba chápat jako manažerské téma

nabízející široké portfolio formálních a neformálních nástrojů, jejichž konkrétním úkolem je najít způsoby jak realizovat obchod, tj. „vydělat peníze“.

Na pohled je v České republice pouze malé jádro expertů se znalostmi o ODV. Čím více se od této skupiny vzdalujeme, znalost know-how o ODV se prudce zhoršuje (více než v jiných zemích). Implikace jsou jasné: po podpůrných službách a zpravodajství není téměř žádná poptávka. Spolupráce mezi institucemi (jako vzájemné poskytování informací a další aktivity) je velmi nízká, což tvoří další překážky, neboť úspěšné dosažení cílových skupin nebo vytvoření/komercializace DV nezbytně vyžaduje komunikaci mezi několika typy institucí. Několik typů institucí, které by měly poskytnout alespoň základní výměnné a informační služby, takové služby vůbec nenabízejí. Nejvýznamnějšími z nich je většina obchodních komor a asociací.

Nízké povědomí o principech řízení DV a ODV v České republice vede k existenci dvojkoľejného systému pro výzkumníky České republiky, pokud dojde na zhodnocování DV. Metodika hodnocení z roku 2010 v součinnosti se zákonem č. 211/2009 o podpoře výzkumu a vývoje (zejména je-li vykládán ve směru státního vlastnictví práv DV) je velmi rigidní a orientovaná na výstup. Bez předpojatosti k dalším záležitostem evaluační metodologie je nutno říci, že měření ODV jen těžko poskytuje komerční pobídku (ve smyslu „pojďme zbohatnout“) zainteresovaným výzkumníkům a výzkumným organizacím. Podpůrné struktury na univerzitách a AV ČR (např. TTO) jsou většinou velmi mladé a potřebují teprve vyrůst z plenek. Již výše jsme popsali nezájem o ODV, který naši experti pozorovali na řídicí úrovni. Zářivým příkladem úspěšné TTO nicméně je Ústav organické chemie a biochemie (IOCB).

Problémem není právní systém, který je v souladu s mezinárodními dohodami a lze ho považovat za moderní legislativu ODV. Slibný (byť s potenciálem dalšího rozšiřování) je vývoj ve vzdělávacím sektoru a inovace, jakými jsou například vzdělávací projekty o průmyslovém vlastnictví na Metropolitní univerzitě v Praze. Mezi pozitiva patří také zkušenost, že výkonnost České republiky v oblasti ODV patří mezi nejlepší v bývalých východoevropských zemích (nebo je minimálně obdobná jako v zemích v podobné fázi ekonomického vývoje).

Ale nový vývoj, například možné zavedení komunitárního patentu a celkový směr ekonomického vývoje naznačují, že užití práv DV bude (muset) přiměřeně vzrůstat. Aby bylo v budoucnu zajištěno a usnadněno užívání kvalitnějších ODV, zdá se nezbytné nastavit určité směry v politice ODV prováděné v České republice.

Každopádně je neopodstatněnou diskuse, ve které se zástupci akademické obce a průmyslu navzájem obviňují za nízkou úroveň patentových přihlášek ve svých sektorech. Oba sektory mají dost práce na svých vlastních záležitostech.

Na tomto základě doporučujeme následující:

- *Podporovat vytváření povědomí v systému:* Hlavním doporučením je pracovat na strategiích a systémech, které směřují k vytváření povědomí o záležitostech DV a ODV v inovačním systému. Povědomí o ODV nezbytně vyžaduje znalosti nejen o právních a technických aspektech ODV, ale také o obchodních aspektech (řízení ODV). Viděli jsme, že příslušné know-how již existuje, například v Úřadu průmyslového vlastnictví, ale důrazně doporučujeme, aby důležité instituce více fungovaly jako inteligentní zákazníci a přiměřeně zvýšily svou poptávku po takové odbornosti. Klíčovou otázkou je obohacení know-how na řídicí úrovni institucí, jako jsou univerzity, AV ČR, obchodní komory, obchodní asociace a ministerstva. Také doporučujeme posílení vzdělávání k ODV na univerzitách na magisterské i postgraduální úrovni.
- *Vytvořit osobní zodpovědnost za ODV v inovačním systému na ministerské úrovni (vytvoření „reprezentanta pro ODV“):* Zatímco hlavní linií by mělo být zvyšování povědomí o ODV v systému, je otázkou, zda se příslušné vzdělávání uskuteční samo. Pro poskytnutí vedení a podpory takovému vzdělávání doporučujeme instalovat člověka na úrovni ministra, který je i) celkově zodpovědný za záležitosti ODV a ii) má prostředky, pravomoc a vůli prosazovat agendu ODV. Jsme skeptičtí k psaní strategií ODV, neboť mnohé takové strategie se ukazují jako pouhé papírování, které nevede k žádné implementaci. Ale angažovaný člověk v čele to může změnit.
- *Definovat klíčové úkoly pro „reprezentanta ODV“:* Na jedné straně by tento reprezentant měl zlepšit spolupráci mezi jednotlivými hráči inovačního systému v oblasti ODV a profilovat jejich

aktivity. Toho lze docílit organizováním akcí k jednotlivým tématům. Na druhé straně doporučujeme, aby reprezentant monitoroval výsledky patentových podání z komerčního pohledu a poskytoval příslušné studijní příležitosti. Toto monitorování by mělo jít za rámec počítání výstupů a patentových podání a nezbytně vyžaduje bližší (a kvalifikovanější) pozorování a informování a aktivitách při komercializaci DV. Jednou z možných voleb je podrobně prozkoumat a z hlediska komerčního výstupu zhodnotit „Operační program výzkum a vývoj pro inovace“. Výstupy těchto aktivit by přispěly k lepšímu pochopení ODV v procesu komercializace, s přihlédnutím ke specifikám České republiky a k mnohem přesněji nastaveným strategiím ODV a monitorovacím systémům.

- *Přehodnotit roli ODV v evaluačním systému veřejně financovaných organizací výzkumu a vývoje a zákon č. 211/2009:* V souladu s doporučeními pro hodnotící systém, která jsou uvedena ve zprávě, která je v rámci auditu tomuto tématu věnována, doporučujeme z pohledu ODV různými způsoby přehodnotit roli ODV v hodnocení výsledků výzkumu a vývoje. Za prvé, užité vzory neprocházejí zkušebním procesem z pohledu technické kvality a jsou spíše registrací dokumentů. Užité vzory by tudíž neměly být užívány při hodnocení výstupů výzkumu. Za druhé, co se týče patentů, doporučujeme zaměřit se více na komerční užitek vycházející z patentování a nikoli na počítání patentů. Rozpory mezi hodnotami přidělenými různým typům patentů byly přezkoumány profesionály ODV a patřičně opraveny. V globále je požadován specifitější přístup, který bere v úvahu komerční pobídky pro zainteresované výzkumníky a výzkumné organizace, aby uváděli své vynálezy na trh. Na tomto pozadí by měl být přehodnocen zákon č. 211/2009 a odstraněny všechny dvojznačnosti jeho výkladu. IP Code of Practice Evropského společenství obsahuje některá dobrá (byť někdy příliš obecná) vodítka pro další implementaci TTO a strategií ODV v souladu s mnoha současnými zjištěními o IT. Proto doporučujeme zvážit tato doporučení pro další vývoj hodnocení metodologie pro posílení výkonnosti TT v České republice.

Odkazy

- Blind, K., Cuntz, A., Köhler, F., Radauer, A., *Die volkswirtschaftliche Bedeutung geistigen Eigentums und seine Bedeutung für den Mittelstand* (*The economic significance of IP and its importance for SMEs*), Berlin, 2009
- Csank et al., *Final Report – Field research of public R&D teams in the South Moravian Region*, 2010
- European Commission, *COMMISSION RECOMMENDATION on the management of intellectual property in knowledge transfer activities and Code of Practice for universities and other public research organizations*, COM(2008) 1329, Brussels: 10.4.2008
- European Commission, *Proposal for a COUNCIL REGULATION (EU) on the translation arrangements for the European Union patent*, COM (2010) 350
- Gowers, A., *Gowers Review of Intellectual Property*, HM Treasury, London, 2006
- heise.de, 'EU-Kommission für Miniatur-Gemeinschaftspatent' (*EU Commission for miniature Community Patent*), available online at <http://www.heise.de/newsticker/meldung/EU-Kommission-fuer-Miniatur-Gemeinschaftspatent-1150093.html>, December 2010
- heise.de, *Geplantes "EU-Einheitspatent" kommt voran* (*Planned unified EU patent shows progress*), available online at <http://www.heise.de/newsticker/meldung/Geplantes-EU-Einheitspatent-kommt-voran-1179641.html>
- Imperial College, Technology transfer company established by Imperial College London to float on the Alternative Investment Market of the London Stock Exchange ("AIM") (the "Flotation"), Press Release, 20 July 2006
- Office of the United States Trade Representative, *2009 Special 301 Report*, April 30, 2009
- Office of the United States Trade Representative, *2010 Special 301 Report*, April 30, 2010
- Pitkethly, R., *UK Intellectual Property Awareness Survey 2006*, UK IP Office, London, 2006
- Radauer, A., Ohler, F. & Streicher, J., *Benchmarking national and regional support services for SMEs in the field of intellectual and industrial property*, European Commission, 2007
- Radauer, A. and Rodriguez, V., *Towards an Intellectual Property Rights Strategy for Innovation in Europe*, Report for the SCIENCE AND TECHNOLOGY OPTIONS ASSESSMENT (STOA) Board of the European Parliament, Brussels, 2009
- Radauer, A., *IPR for SEE - Analysis and development of IPR support services in South Eastern Europe*, 2010
- Sampat, B., *The Bayh-Dole Model in Developing Countries: Reflections on the Indian Bill on Publicly Funded Intellectual Property*. UNCTAD - ICTSD Project on IPRs and Sustainable Development. Policy Brief Number 5, October 2009. ICTSD: International Centre for Trade and Sustainable Development, 2009
- Vanecek, J., *Patenting propensity in the Czech Republic*, in: *Scientometrics*, Vol. 75, No. 2., pp. 381–394, 2008
- V Brightonu, 30.9. 2011

Erich Arnold
Technopolis Limited
Výkonný ředitel

Technopolis Forschungs- und Beratungsgesellschaft GmbH
c/o Alfred Radauer (alfred.radauer@technopolis-group.com)
Rudolfsplatz 12/11
A-1010 Vienna

PERITUS
c/o Juraj Poledna
juraj.poledna@peritus.sk

technopolis [group]

PERITUS